

1 JUNI 2026

GEBIEDSAANBOD BAARDERADIEL

In plan fan ûnderop, dat helpt maatskiplike doelen
te berikken, oerset nei útfiering op'e pleats.

Natuerkoöperaasje
Baarderadiel

Vereniging voor agrarisch natuurbeheer OER DE WJUK

Mede mogelijk gemaakt met subsidie van:

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
01 Inleiding	6
1.1 Waarom een gebiedsaanbod	6
1.2 Aanpak van onderaf	7
1.3 Groeimodel	7
02 Kenmerken van het gebied	9
2.1 Ligging en begrenzing	9
2.2 Kengetallen	10
2.3 Broedresultaten	13
03 Aan doelen bijdragen	14
3.1 Maatschappelijke doelen	14
3.2 Wat wil Baarderadiel bereiken	16
3.3 Uitdagingen	16
04 Het gebiedsaanbod	18
4.1 Maatregelen	18
4.1.1 Behoud blijvend grasland en oud greppelland	18
4.1.2 Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer	19
4.1.3 Verminderen predatiedruk	20
4.1.4 Extra bevorderen weidegang	20
4.1.5 Aanleg greppelland en andere landschapselementen	21
4.1.6 Verbreden bufferstroken	21
4.2 Experimenten	22
4.2.1 Fosfor uit onderwaterbodems	22
4.2.2 Bodemverbetering	23
4.2.3 Kleinschalig waterbeheer door boeren	23
4.3 Instrumenten voor extensiveren	24
4.4 Gebiedsaanbod	24
05 Uitvoering	28
5.1 Voorwaarden voor uitvoeren	28
5.2 Budgetten en rollen	29
5.2.1 Jaarlijks terugkerende budgetten voor beheer	29
5.2.2 Investeringsbudgetten	31
5.2.3 Procesgeld	32
5.3 Doorontwikkeling	34
Bijlagen	35
Bijlage 1: samenvattend overzicht van begrote budgetten voor de jaren 2027 en 2028	36
Bijlage 2: Wat de ingevulde vragenlijsten laten zien, overall blik	38

VOORWOORD

Voor u ligt een aanbod van boeren binnen het werkgebied Baarderadiel die met elkaar willen bijdragen aan maatschappelijke doelen van de overheid. Met veel energie werken ze al een aantal jaren aan een goede weidevogelbiotoop en goed weidevogelbeheer. De weidevogelpopulatie in dit gebied is stabiel.

Het werkgebied voldoet al ruimschoots aan bijna alle criteria van het Aanvalsplan Grutto op gebiedsniveau gelet op de meer dan 5.500 ha die gedekt worden door zwaar agrarisch natuurbeheer met een kern van ca 500 ha natuurgebied waarbij de afstand tussen beheerde percelen maximaal 300 meter is.

Deze aanpak tot nu toe willen de boeren voortzetten en tegelijk willen ze ook nog een flinke stap naar voren doen. Ze voelen het als “ons” gebied, waar ze trots op zijn en willen met elkaar de kracht van het totaal overeind houden. Daarvoor willen ze meerdere maatregelen en experimenten in samenhang uitvoeren. Waarbij ze zelf kiezen welke maatregelen ze willen inzetten die passen bij hun bedrijfsvoering. Het draagvlak daarvoor blijkt uit de vragenlijsten die door 72 boeren zijn ingevuld.

De maatregelen en experimenten in dit integrale gebiedsaanbod zijn een samenhangend pakket, wat voor het gebied als totaal resultaat oplevert op basis van de individuele keuzes van de boeren vanuit hun bedrijfsvoering. Het totaal draagt bij aan meerdere doelen tegelijk voor natuur, landschap, klimaat, bodem en water. In dit aanbod staat hoe de boeren willen bijdragen aan deze doelen, onder welke (financiële) voorwaarden en in welke omvang.

Belangrijke voorwaarden voor de uitvoering zijn: het initiatief ligt bij de boeren, de basis is vrijwilligheid. De inzet wordt beloond met geld of ontheffingen van regelgeving. Om zwaar beheer vol te kunnen houden of te extensiveren is een positief verdienmodel nodig.

Het is een integraal aanbod wat we zoveel mogelijk in zijn samenhang willen uitvoeren. Alhoewel prioritering nodig zal zijn, doet het eruit halen van een paar losse onderdelen, afbreuk aan de ambitie van het aanbod.

We zien uit naar de samenwerking met overheden, Boerennatuur Westergo en zo veel mogelijk andere partners om dit gebiedsaanbod te gaan uitvoeren.

De besturen van de Natuerkoöperasje Baarderadiel en ANV oer de Wjuk

1. INLEIDING

Baarderadiel is een gebied van weidevogel boeren. De boeren in dit gebied werken aan het verbeteren van de biodiversiteit én aan een sociaaleconomisch gezonde (volhoudbare) landbouw. Dat willen ze doen door de habitat voor vogels te verbeteren samen met een goed verdienmodel voor de boeren. Het uitgangspunt daarbij is: **zelf de regie pakken en kansen benutten**. In het provinciale beleid is dit gebied benoemd als weidevogelplus gebied en komt in aanmerking om als Aanvalsplan Grutto gebied begrensd te gaan worden.

De besturen van de Natuerkoöperaasje Baarderadiel en de Agrarische Natuurvereniging Oer de Wjuk hebben het initiatief genomen om voor hun werkgebied een integraal gebiedsaanbod op te stellen. Het gebiedsaanbod is tot stand gekomen door en met de boeren, zij hebben de input geleverd.

1.1 WAAROM EEN GEBIEDSAANBOD

Overheden hebben doelen voor natuur (Aanvalsplan Grutto, Vogel- en Habitatrichtlijn), water (Kaderrichtlijn Water), bodem (nitraat- en fosfaatuitspoeling), klimaat

(CO₂ opslag), landschap etc. De boeren kunnen en willen een bijdrage leveren aan het halen van deze doelen door het nemen van maatregelen en het doen van experimenten. Waarbij boeren zelf kiezen welke maatregelen en experimenten ze hierbij willen inzetten, die passen bij hun duurzame en economische bedrijfsvoering. Het totaal draagt bij aan het halen van maatschappelijke doelen in het gebied. Ze zien dit gebiedsaanbod als een belangrijke stap in een voortgaand proces.

In dit gebiedsaanbod is opgenomen hoe de boeren willen bijdragen aan doelen; met welke maatregelen en experimenten op bedrijfsniveau, onder welke (financiële) voorwaarden en in welke omvang. Samen met de daarbij horende financiële vertaling, is dat het aanbod vanuit het gebied. Ook wordt in het aanbod zichtbaar gemaakt hoeveel boeren interesse hebben in extensivering als meer grond beschikbaar komt en de interesse in kavelruil. In dit gebiedsaanbod wordt ingezet op de volgende maatregelen en experimenten, onder voorbehoud dat de inspanningen voldoende beloond worden:

Maatregelen

1. Behoud blijvend grasland en oud greppelland
2. Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer
3. Verminderen predatiedruk
4. Extra bevorderen weidegang
5. Aanleg greppelland en andere landschapselementen
6. Verbreden bufferstroken

Experimenten

- Fosfor uit onderwaterbodems
- Bodemverbetering
- Kleinschalig waterbeheer door boeren

Instrumenten voor extensiveren

- Kavelruil
- Beschikbaarheid grond

1.2 AANPAK VAN ONDERAF

Het gebiedsaanbod is van onderaf tot stand gekomen. Vanuit een groep van 10 boeren uit het gebied (de Strategiegroep) is samen met een aantal bestuursleden vanuit de Natuerkoöperaasje en Oer de Wjuk (de Voorbereidingsgroep) een voorzet voor maatregelen en experimenten aangedragen die passen bij het gebied. Deze voorzet is op 22 januari 2026 besproken met de boeren (leden en niet leden) in het gebied tijdens een informerende bijeenkomst. Meer dan 50 boeren waren daarbij aanwezig en toonden interesse in de aanpak. Op basis van hun input zijn de maatregelen op een paar onderdelen aangevuld. De maatregelen en experimenten zijn via een online vragenlijst voorgelegd aan alle leden en ook aan niet leden van de Natuerkoöperaasje Baarderadiel en de Agrarische Natuurvereniging Oer de Wjuk, met het verzoek deze in te vullen. Gevraagd is aan welke maatregelen en experimenten boeren mee zouden willen doen als aan bepaalde (financiële) voorwaarden wordt voldaan. Hiermee is een beeld gekregen van het aantal boeren dat mee wil doen en in welke omvang (hectare grond, lengte of oppervlakte). Alles opgeteld is dat het aanbod vanuit het gebied met het daarbij behorende prijskaartje. Het invullen van de vragenlijst is vrijwillig en vrijblijvend. Wel is gevraagd om realistische en haalbare antwoorden.

Tot en met medio februari zijn 72 ingevulde vragenlijsten teruggezonden. Het overgrote deel van de respondenten is lid van de Natuerkoöperaasje en de ANV Oer de Wjuk. Deze hebben samen ca 130 boeren-leden. De uitkomst van deze interessepeiling laat het draagvlak zien voor de verschillende maatregelen en experimenten en is vertaald in het Gebiedsaanbod Baarderadiel.

1.3 GROEIMODEL

Het gebiedsaanbod is op basis van de interessepeiling februari 2026. Het aanbod is echter niet statisch. Er kunnen nieuwe inzichten ontstaan voor mogelijk nieuwe maatregelen die bijdragen aan doelen van de overheid, er kunnen (landelijke) ontwikkelingen zijn die nieuwe maatregelen vragen, zoals:

- De inbreukprocedure van de Europese Commissie tegen Nederland omdat Nederland de Grutto onvoldoende beschermt.
- De uitwerking van het coalitie-akkoord van de regering Jetten.
- De stikstof aanpak van de provincie Fryslân.

Boeren kunnen ook later alsnog willen instappen. Het aanbod is dan ook een groeimodel met ruimte voor opschaling naar maatregelen en aantal deelnemers. De ambitie is een zo groot mogelijk doelbereik. Daarnaast is nog afstemming nodig met lopende projecten zoals:

Doelsturing op basis van KPI's

Gelijktijdig met het opstellen van het gebiedsaanbod is ook de KPI Pilot Baarderadiel door Boerennatuur Westergo in samenwerking met de provincie Fryslân uitgevoerd. Baarderadiel is daarin een van de vier pilot gebieden en aan deze pilot hebben 21 boeren meegedaan. Deze pilot volgde op het in 2024/2025 al (met 11 boeren) uitgevoerde project KPI's voor Baarderadiel. Daarin is onder begeleiding van bureau Boerenverstand al ervaring opgedaan hoe boeren binnen hun individuele bedrijfsvoering kunnen bijdragen aan overheidsdoelen (doelsturing). Op dat moment was er vanuit de overheid nog geen financierings-systeem beschikbaar. Voor deelname aan de pilot

in samenwerking met de provincie kregen de deelnemers een vast bedrag als vergoeding voor hun inzet.

De bedoeling van de KPI pilots die in 2025/2026 zijn uitgevoerd is om dit als basis te gebruiken voor een provincie brede uitrol van belonen op basis van KPI's.

Uit de KPI Pilot Baarderadiel komt het volgende naar voren:

Maak KPI's gebied specifiek met haalbare en realistische grenzen. Hou daar alle KPI's bij in beeld om afwenteling te voorkomen en koppel de hoogte van beloningen (punten) aan goed meetbare KPI's of aan prioritaire doelen voor het gebied waar de overheid op wil versnellen. Om voldoende trekkracht/ beweging te organiseren moet de beloning voldoende prikkelend zijn. Als belangrijkste KPI's waar de boeren een hoge weging aan willen geven zijn benoemd:

- Blijvend grasland
- Ammoniakemissie veld
 - o Ruw eiwit in rantsoen
 - o Ureum
 - o Weidegang
- Diergezondheid en -welzijn
- Agrarisch natuurbeheer

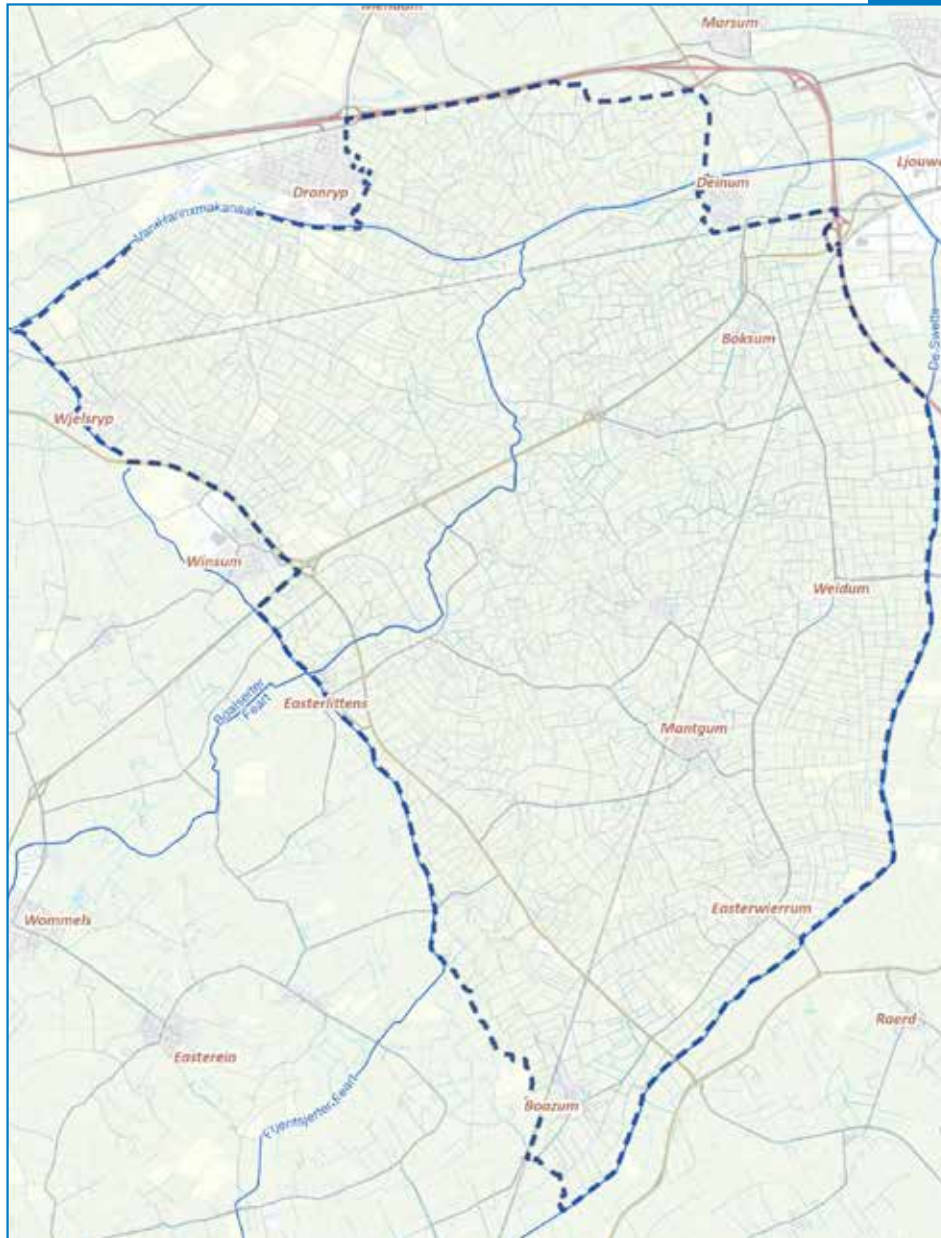
Een aantal van deze KPI's komen terug in de maatregelen in dit gebiedsaanbod: blijvend grasland, weidegang en agrarisch natuurbeheer. Ureum gehalte, ruw eiwit in rantsoen en dierenwelzijn zitten niet expliciet in dit aanbod. Dat wil niet zeggen dat ze niet belangrijk zijn. Afstemming tussen belonen voor KPI's en de inzet van andere instrumenten zoals ANLb, is nog nodig.

Aanvalsplan Grutto

Om de achteruitgang van de weidevogelstand in het agrarisch landschap te keren is in 2020 het Aanvalsplan Grutto aangeboden aan de minister van landbouw. Het Aanvalsplan richt zich landelijk op 34 kansgebieden, waarvan 18 in Fryslân. Baarderadiel is zo'n kansgebied. In 2022 is in Baarderadiel gestart met het uitbreiden en verzwaren van agrarisch natuurbeheer met geld dat voor uitvoering van het Aanvalsplan Grutto toegevoegd werd aan het ANLb. In 2026 komt opnieuw meer geld beschikbaar vanuit het rijk voor Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer. Ook zijn er provinciale middelen beschikbaar vanuit het Maatregelenprogramma Natuur voor uitvoering van het Aanvalsplan Grutto. Vanuit de provincie kunnen daarvoor mogelijk twee regelingen worden opengesteld: Duurzaam Weidevogelgrasland (herwaardering van grond) en Optimalisatie weidevogel-biotop (inrichtingsmaatregelen). Wederzijdse afstemming tussen initiatieven van bovenaf en de initiatieven van onderaf vanuit het gebied is hierbij ook nodig.

2. KENMERKEN VAN HET GEBIED

werkgebied Baarderadiel

2.1 LIGGING EN BEGRENZING

Op bovenstaand kaartje is de ligging en de begrenzing van het werkgebied aangegeven. Het gebied ligt in de kleiweidestreek van Fryslân en maakt onderdeel uit van de gemeenten Leeuwarden, Waadhoeke en Súdwest Fryslân. Globaal ligt het in de driehoek Leeuwarden, Dronryp, en naar het zuiden richting Sneek. De begrenzing volgt grotendeels Waterwegen: de Zwette aan de oostkant, de Franekevaart aan de westkant en het van Harinxmakanaal in het noorden.

Het gebied ligt binnen het grotere gebied van Boeren- natuur Westergo en omvat de werkgebieden van de Natuurkoöperaasje Baarderadiel (NkB) en de Agrarische Natuurvereniging Oer de Wjuk. Om tot een logische grens te komen (langs waterwegen), ligt in het noordwesten een klein hoekje van de Agrarische Natuurvereniging Greidhoeke binnen de begrenzing. Midden in het gebied ligt een natuurkern van dik 500 hectare, die particulieren (boeren) en Natuurmonumenten beheren. De relatie

Foto uit: Mei it ferline foarut op 'e klaai.

Oud greppelland:

afstand greppels max 12 meter, hogere ekers

Nieuw greppelland:

afstand greppels tot 20 meter, subtielere hoogteverschillen.

(kruidenrijk) greppelland draagt bij aan:

- klimaat: opslag CO₂
- bodem: stimuleren bodemleven
- water: afvoer en/of infiltratie
- cultuurhistorie: versterken kenmerken landschap
- beleefbaarheid; gevarieerd landschap
- biodiversiteit: weidevogels, insecten

Bron: Erfgoeddeal Baarderadiel, landschapsbeheer Friesland

met de weidevogelgebieden Skrips en Skrok aan de zuidwestrand van het gebied is geborgd doordat Natuurmonumenten ook lid is van het bestuur van de NkB en in de Voorbereidingsgroep zit.

In Baarderadiel zijn nog veel kenmerken van het oude landschap behouden gebleven dat ontstaan is na de bedijkingen, met terpdorpen, opvaarten, bochtige sloten (voormalige) kweldergeulen) en (oud) greppelland.

Greppelland is bijzonder belangrijk voor weidevogels. Variatie in hoogte en vochthuishouding zorgt voor verscheidenheid aan vegetatie. Op de hogere, drogere ekers komen andere kruiden tot ontwikkeling dan in en naast de lageregelegen greppel. Van deze variatie profiteert ook het bodemleven zoals rode regenwormen, die in tijden van droogte naar het natste deel van het greppelland kunnen migreren. Zodra een nattere periode aanbreekt, worden de meeste wormen in het hoger gelegen deel aangetroffen. Dit zorgt voor meer variatie en beschikbaarheid in voedsel voor weidevogels. Kuikens hebben daarnaast

baat bij de greppels, om in te schuilen wanneer er gevaar dreigt van predatoren. In het werkgebied zijn op bijna 4300 ha greppels aanwezig, waarvan 602 ha extensief beheerd oud greppelland (provincie Fryslân, Actueel Hoogtebestand Nederland 5 2025)

2.2 KENGETALLEN

Baarderadiel is in meerdere opzichten een bijzonder gebied. In 2013 is in dit gebied de laatste klassieke ruilverkaveling in Nederland afgesloten. Ruim daarvoor, en in 2009 officieel, is de Natuierkoöperasje Baarderadiel opgericht. Vanuit de Natuierkoöperasje wordt al lange tijd samengewerkt met Oer de Wjuk. Deze twee agrarische natuurverenigingen hebben samen, naast burgerleden, ongeveer 130 boerenleden, dat is ruim 90% van alle boeren in het werkgebied. Al deze boeren doen aan ANLb of Particulier Natuurbeheer.

Vanaf 2022 is voor het werkgebied Baarderadiel extra geld (5 ton) beschikbaar gekomen vanuit het Aanvalsplan Grutto, gekoppeld aan het ANLb budget. Met die gelden is het agrarisch natuurbeheer uitgebreid en verzaamd. Nevenstaande kaartjes laten zien welke ontwikkeling vanaf 2022 heeft plaatsgevonden.

Kengetallen voor het werkgebied

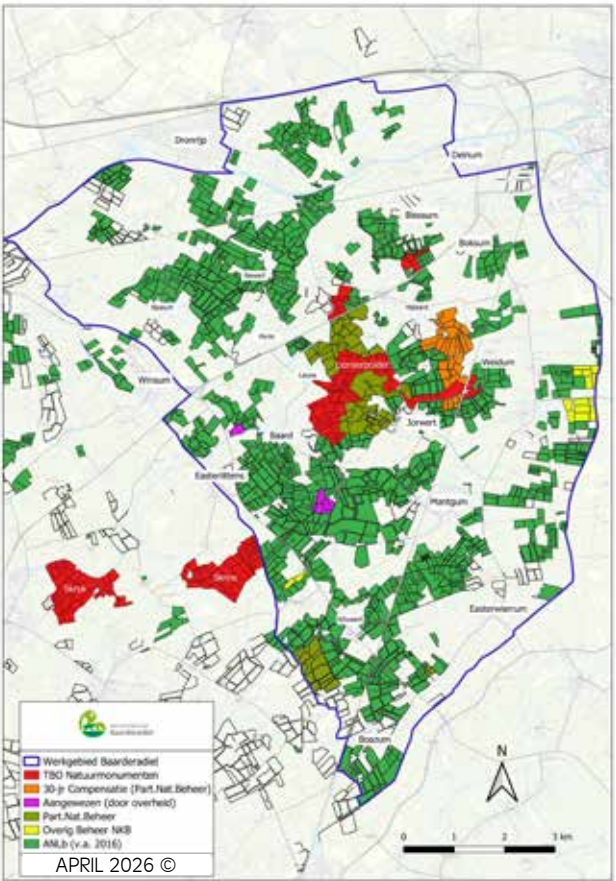
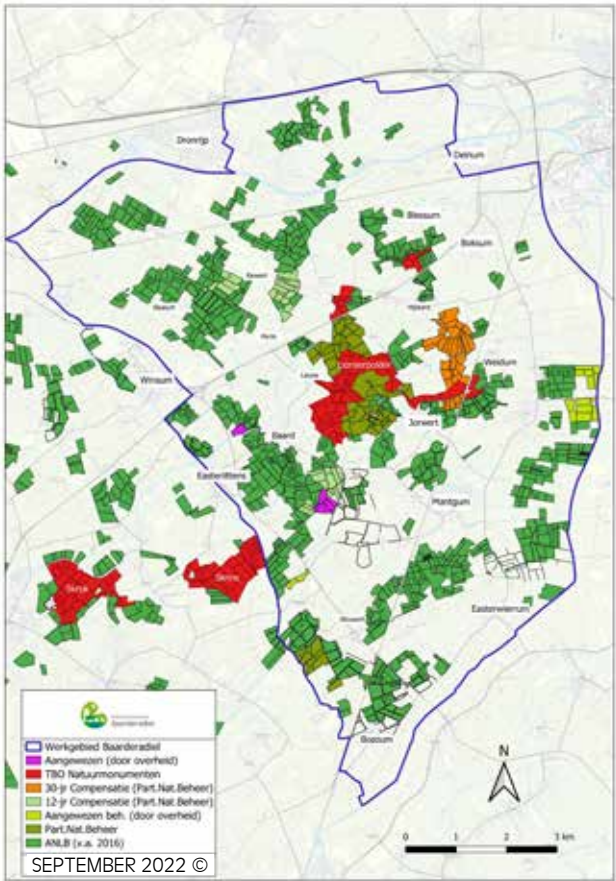
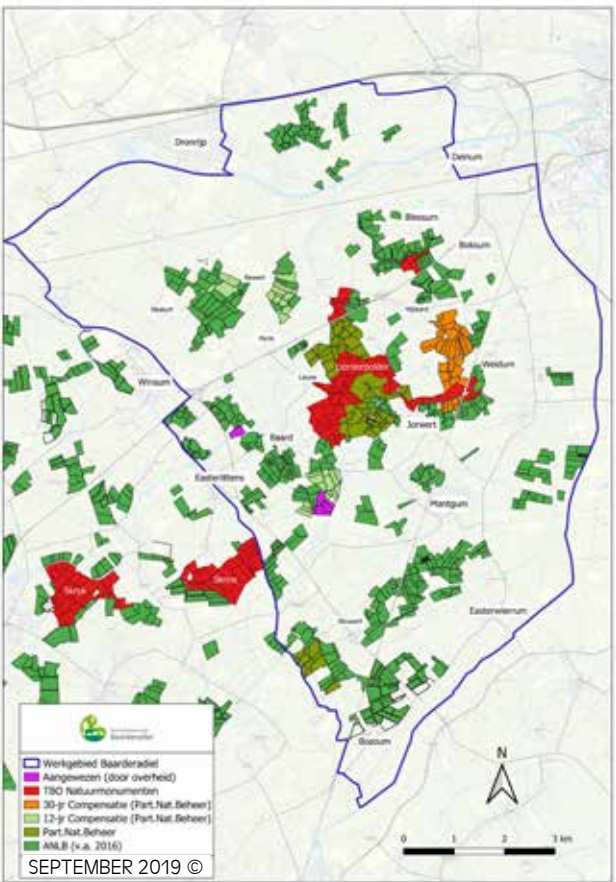
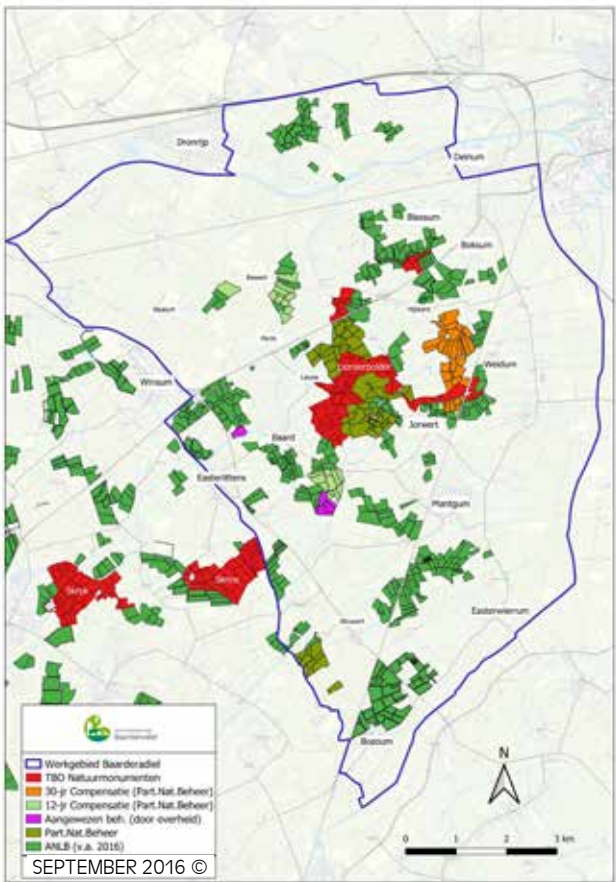
- Totale oppervlakte: ca 9000 ha
- Agrarische bestemming: ca 7500 ha
- Bruto oppervlakte met ANLb pakket: ca. 3170 ha bruto = 42% van totale oppervlakte agrarische bestemming.
- Van die bruto ca. 3170 ha heeft 2087 ha zwaar beheer (ca. 66%)
- Netto oppervlakte met ANLb pakket: ca 2150 ha = ca 29% van de totale oppervlakte met agrarische bestemming
- Van die netto ca. 2150 ha heeft 1115 ha zwaar beheer = ca 52 %
- Natuur bestemming incl. 30 jarige compensatie dik 500 ha
- Aantal ondernemers: 129
- Aantal bedrijfslocaties 155
- Gem. leeftijd bedrijfshoofd: 56 jaar
- Biologisch: 17 bedrijven
- Van de oppervlakte met agrarische bestemming is ca 5000 ha in eigendom van particulieren (boeren). De overige oppervlakte is in bezit bij overheden, stichtingen, kerken en verzekeringsmaatschappijen.

Gegevens zijn verstrekt door de provincie Fryslân:

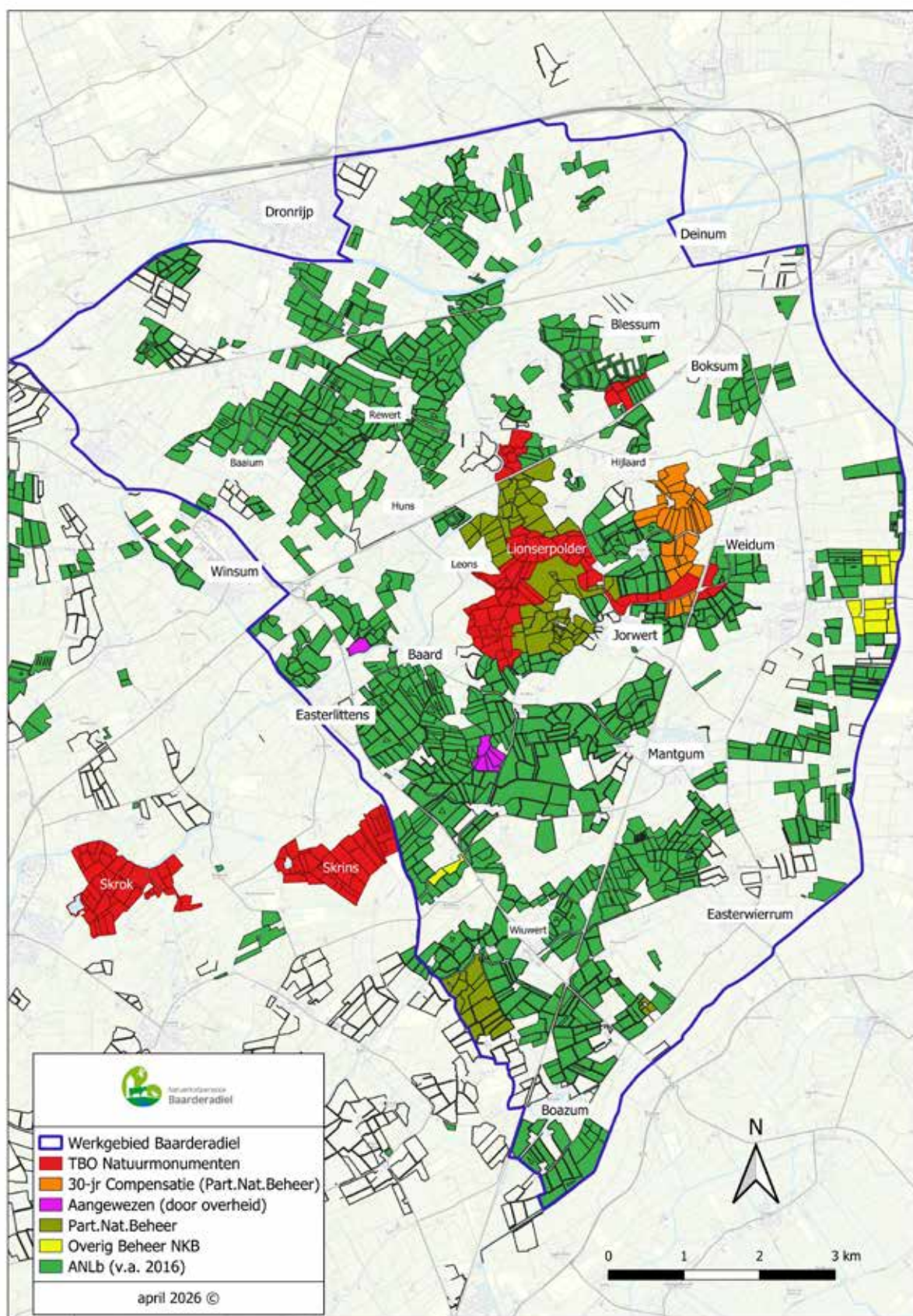
Bron landbouwtellingen 2024

Ontwikkeling van het agrarisch natuurbeheer vanaf 2016 tot en met 2026

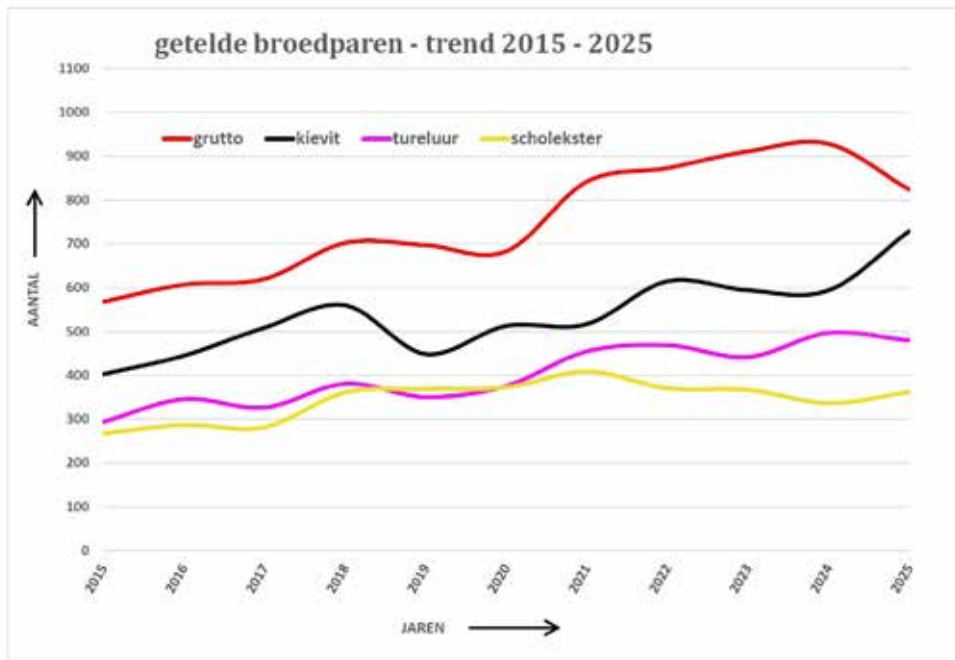

Overzicht van alle beheer binnen werkgebied Baarderadiel, april 2026

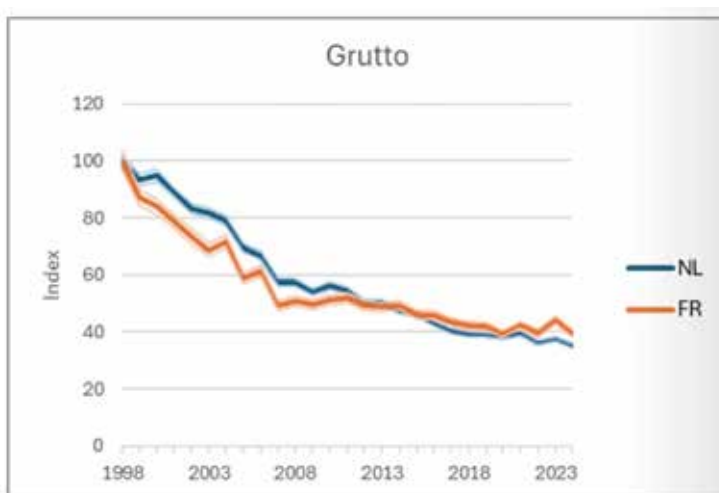

2.3 BROEDRESULTATEN

Van de totale populatie van Grutto's in Nederland (kleine 30.000) broedt ongeveer 32 % in Fryslân. In 2024 waren dat ongeveer 8.300 broedparen (Tussenevaluatie 2025, Nota Weidevogels 2021-2030). Daarvan broeden er ca 930 (ruim 11%) in Baarderadiel. De doelstelling van de provincie is om 10.000 broedparen in 2030 te halen. In onderstaande figuur is de trend voor het werkgebied Baarderadiel aangegeven. Deze trendlijnen laten zien dat de weidevogelpopulatie op zijn minst stabiel is.

Trend ontwikkeling weidevogelpopulatie in
werkgebied Baarderadiel

Trendindex (%) van de broedparen grutto in Fryslân (oranje) en Nederland (blauw) over de periode 1998- 2024. Hierbij is 1998 (startjaar) op een index van 100 gezet. De dikke lijnen geven de trends weer, de dunne de onzekerheidsmarges. Uit: Tussenevaluatie 2025, Nota Weidevogels 2021-2030

3. AAN DOELEN BIJDRAGEN

Boeren willen en kunnen aan doelen bijdragen; maatschappelijke doelen van overheden in samenhang met hun gezamenlijke gebiedsdoelen binnen dit werkgebied. Om bijdragen te leveren en resultaat te bereiken zijn er echter ook nog wel stevige uitdagingen.

3.1 MAATSCHAPPELIJKE DOELEN

Doelen van overheden zijn vaak op een algemeen en tamelijk hoog niveau geformuleerd. Het is niet altijd eenvoudig om die doelen specifiek naar een gebied te vertalen, met uitzondering van het Aanvalsplan Grutto waarin doelen op gebiedsniveau en op bedrijfsniveau gekwantificeerd zijn. In onderstaande tabel zijn de huidige doelen van de overheden voor het landelijk

gebied samengevat, afgeleid vanuit wettelijke doelen, Europese doelen zoals de Kaderrichtlijn Water en doelen die in het voormalig Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) opgenomen zijn. Per thema is een uitsplitsing gemaakt naar hoofddoel en gebiedsdoel. Sociaaleconomische doelen die bijdragen aan een leefbaar platteland, zoals extensieve recreatie, natuureducatie, boerderijwinkel etc. zijn in dit aanbod nog buiten beschouwing gelaten. In een latere fase (groeimodel) kunnen die mogelijk meegenomen worden.

Maatregelen kunnen bijdragen aan meerdere doelen. Deze samenhang tussen maatregelen en gebiedsdoelen komt aan bod in hoofdstuk 4.

THEMA	HOOFDDOEL	GEBIEDSDOEL BAARDERADIEL
Natuur	30% natuurherstel Vogel- en habitatrichtlijn in 2030	• Versterken biodiversiteit algemeen • Aanvalsplan Grutto doelen op gebiedsniveau • Aanvalsplan Grutto doelen op bedrijfsniveau • Stikstofreductie door verminderen ammoniak uitstoot 30 % t.o.v. 2019
Landschap	Behoud agrarisch cultuurlandschap	• Groen-blauwe dooradering 5% in 2030 en 10% in 2050, nu 7% in Baarderdiel • Behoud Openheid,
Klimaat	50% reductie CO2 equivalenten t.o.v. 1990 In 2050 klimaat neutraal	• Reductie broeikasgasemissies • Reductie methaan emissie 30% in 2030 t.o.v. 2020 • Koolstofvastlegging in de bodem • Waterberging/ bestrijden verdroging
Bodem en Water	Bodemverbetering en koolstofvastlegging Verminderen nutriënten uitspoeling (P en N) in grond- en oppervlaktewater	• KRW doelen • Fosfaat bodemoverschot beperken • Stikstofbodemoverschot beperken • Kringlopen sluiten • Vergroten organische stofgehalte bodem • Beperken gewasbeschermingsmiddelen in bodem en water

Tabel: maatschappelijke doelen uitgesplitst naar hoofddoel en gebiedsdoel voor Baarderadiel.

Streefdoelen Aanvalsplan Grutto op gebiedsniveau en bedrijfsniveau

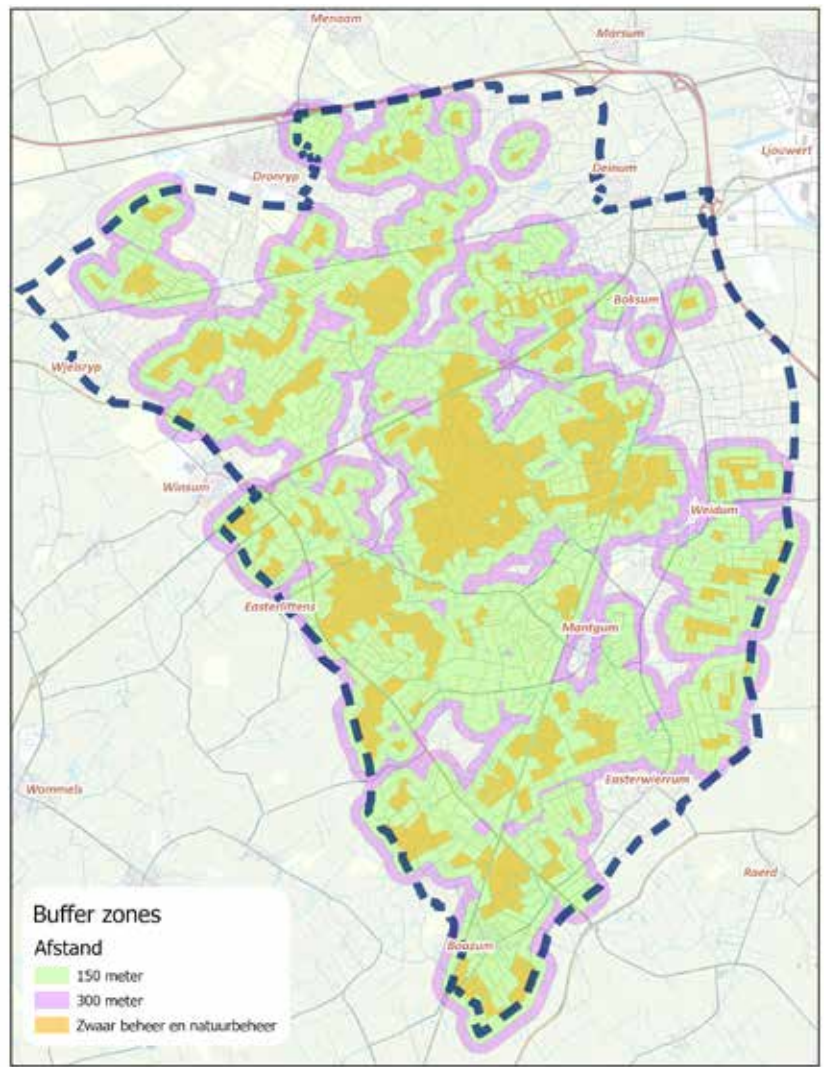
NIVEAU	STREEFDOELEN
Gebiedsniveau	• Minimaal 1000 ha aaneengesloten gebied, afstand beheerde percelen max. 300 meter (geen barrières) • Optimaal ingericht; mozaïek met 200 – 500 ha natuurkern en landbouwkundig gebruik • Minimaal 1 ha plasdras per 100 ha in broedseizoen met aangrenzend kruidenrijk grasland • Voor hele gebied 50% kruidenrijk grasland met inheemse kruiden en bemesting met vaste mest/ geen kunstmest • Minimaal 20 % van percelen wordt in broedseizoen beweid • Openheid en rust • geen mais/ hier en daar braakstrook • Minimaal 50% oppervlakte waterpeil 20 – 40 cm –mv (klei)gebied, specifiek hoogwater via greppelplasdras
Bedrijfsniveau	• Op 50% van de percelen is rust in het broedseizoen van 15 mrt – 1 juli • Minimaal 30 % van de percelen is kruidenrijk met inheemse kruiden • Minimaal 20 % percelen beweid in broedseizoen • Vaste mest op kruidenrijk grasland • Minimaal 1 ha plasdras per 100 ha in broedseizoen; bij < 100 ha = halve ha plasdras. • 50% percelen hoog oppervlakte waterpeil 15 febr – 1 juli, greppel of sloot plasdras.

Aanvalsplan Grutto

Voor het Aanvalsplan Grutto zijn de streefdoelen op gebiedsniveau en bedrijfsniveau veel verder, ook kwantitatief, uitgewerkt (Uitwerking Kwaliteitscriteria Aanvalsplan Grutto).

Het werkgebied voldoet al ruimschoots aan bijna alle criteria van het Aanvalsplan Grutto op gebiedsniveau. Midden in het gebied ligt een natuurkern van meer dan 500 ha. De percelen met zwaar ANLb beheer + natuurbeheer hebben samen een oppervlakte van 2529 ha. Met een bufferzone van 150 meter rond deze percelen, betekent dit dat een oppervlakte van 5630 ha al voldoet aan de criteria van het Aanvalsplan Grutto op gebiedsniveau: maximaal 300 meter afstand tussen beheerde percelen.

Op de kaart hiernaast is zichtbaar waar de afstand tussen natuurgebieden en agrarische percelen met zwaar beheer niet groter is dan 300 meter. Aan de criteria op bedrijfsniveau kan nu nog niet voldaan worden, omdat daar nog geen goed verdienmodel voor gevonden is.

Kaart: mate van aaneensluiten van natuurgebieden en percelen met zwaar beheer

3.2 WAT WIL BAARDERADIEL BEREIKEN?

Baarderadiel is een gebied met ambitie en heeft als toekomstperspectief:

- Baarderadiel ontwikkelt zich tot een vitaal weidevogelgebied van voldoende en betekenisvolle omvang, waarbij ook de verbinding met omliggende weidevogelgebieden wordt versterkt (brongebied).
- De voorwaarden daarvoor zijn op orde: toegespitst predatiebeheer, betaalbare grond om te kunnen extensiveren, mogelijkheden voor kavelruil.
- Gerekend kan worden op voldoende en kostendeckende beloningen (met indexatie) zodat de boeren een substantiële stap kunnen maken in het halen van de streefdoelen op bedrijfsniveau én waar ecologisch en economisch goed geboerd kan worden.
- Het gebied levert bijdragen aan doelen op het gebied van biodiversiteit, natuur, water, klimaat, bodem en landschap tegen passende vergoedingen.

Om dit te bereiken worden in dit gebiedsaanbod maatregelen en experimenten benoemd die de boeren willen uitvoeren als aan de daarbij horende voorwaarden voldaan kan worden en uitvoeringsinstrumenten beschikbaar zijn. Hoewel de ontwikkelingen tot nu toe in dit gebied met een hoge deelname aan (zwaar) agrarisch natuurbeheer en een stabiele weidevogelpopulatie best goed zijn, zijn er toch nog stevige uitdagingen om dit toekomstperspectief dichterbij te brengen.

3.3 UITDAGINGEN

Om de landschappelijke kwaliteiten van het gebied en de biodiversiteit in stand te houden is landbouw nodig. Jonge boeren en boeren die hun bedrijf willen voortzetten moeten dan ook toekomst perspectief hebben. De gemiddelde leeftijd van alle boeren in het gebied is 56 jaar (landbouwtellingen 2024). Van de 72 boeren die de vragenlijst ingevuld hebben is de grootste groep (23 boeren) tussen de 20 en 40 en 42 boeren zijn tussen de 20 en 50 jaar. Uit de vragenlijsten blijkt dat ze zich

willen inzetten voor weidevogelbeheer/biodiversiteit en andere doelen. Gezonde, volhoudbare landbouw komt er alleen met een positief verdienmodel waarin vergoedingen geïndexeerd worden en stapelen van vergoedingen past, predatiebestrijding aangepakt wordt en het draagvlak op basis van vrijwilligheid behouden kan worden.

• Goed verdienmodel

De boeren werken o.a. aan de invulling van de streefdoelen uit het Aanvalsplan Grutto. In 2022 is het gebied gestart met het uitbreiden en verzwaren van agrarisch natuurbeheer, zonder dat daar een goed verdienmodel onder zat. Een studiegroep van boeren heeft zich in 2023 met deskundigen gebogen over de vraag: wat is nodig voor een gezonde bedrijfsvoering bij voldoen aan de criteria van het Aanvalsplan Grutto op bedrijfsniveau. Drie bedrijfssystemen zijn doorgerekend: gangbaar, biologisch, met agrarisch natuurbeheer. Er kwam een berekend tekort van € 200 per bedrijfshectare uit en dat biologische bedrijfsvoering duidelijk kansen biedt als er voldoende grond beschikbaar komt.

Mede op basis van deze studie wordt inmiddels een mozaïektoeslag beschikbaar gesteld vanuit Boeren natuur Westergo bij bepaalde percentages zwaar beheer en een combinatie van pakketten. Een oppervlakte zwaar beheer van ongeveer 20% is inpasbaar in de bestaande bedrijfsvoering. Bij meer zwaar beheer moet de bedrijfsvoering (management en planning) aangepast worden en moeten andere/hogere vergoedingen in beeld komen om dat mogelijk te maken. Voor een goed toekomstperspectief is een **blijvende voldoende hoge mozaïektoeslag en het indexeren van beheervergoedingen nodig**. Ook het daadwerkelijk gaan **belonen op basis van KPI's** voor maatschappelijke doelen die gehaald worden, gekoppeld aan het ANLB spoor kan zorgen dat er een (meer) positief verdienmodel ontstaat.

Daarbij is het wel nodig om **vergoedingen/beloningen te kunnen stapelen**, zonder onder de De-minimus regeling* te vallen. ANLB vergoedingen vallen hier niet onder omdat het compensatie van opbrengstderving is. In het KPI spoor werken boeren

aan maatschappelijke doelen waarvoor betaald wordt. Ook hiervoor moet deze uitzondering gemaakt kunnen worden. Om tot een goed verdienmodel te komen is inspanning en samenwerking van overheden en andere partners nodig.

**Europese regeling: in 3 jaar mag het bedrag niet hoger zijn dan € 50.000, anders is het staatssteun.*

• Betaalbare grond voor extensiveren

Naast een berekend tekort van € 200 per bedrijfshectare is één van de hoofdconclusies uit bovengenoemde studie dat toegang tot (betaalbare) grond een belangrijke factor is. Grond is van belang voor zowel gangbare landbouw (derogatie) als voor een omslag naar een extensievere bedrijfsvoering of biologisch. Ook het instrument kavelruil kan bijdragen aan mogelijkheden voor extensiveren.

• Predatiebeheer

Voor boeren die zich met hart en ziel inzetten voor weidevogelbeheer en verbetering van de biotoop is predatie een grote frustratie. Zowel grondpredatoren (zoals steenmarter, vos, verwilderde katten) als roofvogels zoals de Kiekendief zijn, zeker in jaren dat er minder muizen zijn, van grote invloed op de kuikenoverleving en dus de ontwikkeling van de weidevogelstand. Het ontwikkelen van een (meer professionele) aanpak van predatie samen met deskundigen en jagers etc. is een grote uitdaging.

• Draagvlak op basis van vrijwilligheid.

Veel boeren in dit gebied zijn intrinsiek gemotiveerd voor weidevogelbeheer en voelen zich "weidevogelboer". Een grote uitdaging is hoe ervoor zorgen dat het grote draagvlak dat er nu is voor agrarisch natuurbeheer en om bij te dragen aan andere maatschappelijke doelen, te behouden en vergroten en zeker niet te verliezen. Van groot belang daarvoor is vrijwilligheid en geen (extra) opgelegde beperkingen. Iedere boer kiest individueel wat met zijn bedrijfsvoering aan het totale gebiedsresultaat bijdragen wordt. Om het gezamenlijke draagvlak te behouden en vergroten is het belangrijk om aan te sluiten bij wat er al is en het uitgangspunt van de boeren te respecteren **"het is met ons en komt niet over ons"**.

4. HET GEBIEDS- AANBOD

In dit gebiedsaanbod is opgenomen hoe de boeren willen bijdragen aan doelen: met welke maatregelen en experimenten op bedrijfsniveau, onder welke (financiële) voorwaarden en in welke omvang. Alles opgeteld is dat het aanbod vanuit het gebied met het daarbij behorende prijskaartje.

Uit de door 72 boeren ingevulde vragenlijst is een beeld gekregen van hoeveel boeren bereid zijn mee te doen en in welke omvang (oppervlakte/ ha of lengte). Het invullen van de vragenlijst is vrijwillig en vrijblijvend. Wel is gevraagd om realistische en haalbare antwoorden. In bijlage 2 wordt een overall blik gegeven van wat de ingevulde vragenlijsten laten zien. In paragraaf 4.4 staat het totale gebiedsaanbod, meerjarig opgeteld tot en met 2034. In dit gebiedsaanbod wordt ingezet op de volgende maatregelen en experimenten, onder voorbehoud dat de inspanningen ook voldoende beloond worden.

4.1 MAATREGELEN

4.1.1 Behoud blijvend grasland en oud greppelland

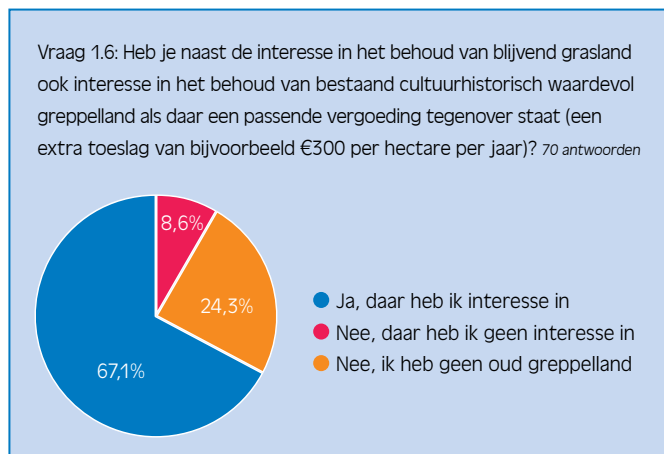
Blijvend grasland:

65 boeren willen meedoen met 2556 ha

Behoud van blijvend en oud grasland zorgt, naast het verhogen van de biodiversiteit, onder andere voor het vasthouden en verhogen van koolstof (organische stof) in de bodem. Het vasthouden en de opbouw van koolstof is om meerdere redenen belangrijk zoals: meer waterbergend vermogen, minder uitspoeling van nutriënten (nitraat en fosfaat) en bufferen van koolstof. Hoe ouder het grasland, hoe waardevoller dit wordt voor de biodiversiteit. Het heeft echter ook nadelige gevolgen als het gaat om productieopbrengsten (lagere ruwvoer opbrengst). Een langere instandhoudingsperiode vraagt daarom een hogere vergoeding:

Instandhoudingsperiode	Hoogte vergoeding
5 tot 10 jaar	€ 100 per ha/jaar
11 tot 15 jaar	€ 150 per ha/jaar
langer dan 15 jaar	€ 200 per ha/jaar

Oud greppelland: 46 boeren willen meedoen met 385 ha Oud greppelland met dicht bij elkaar gelegen greppels dat al heel lang bestaat is o.a. voor biodiversiteit, landschappelijk en cultuurhistorisch waardevol. Anderzijds is het ook moeilijker te bewerken door de geringe afstand tussen de greppels (max 12 meter) . Toch willen boeren oud greppelland wel behouden als er een passende vergoeding tegenover staat.

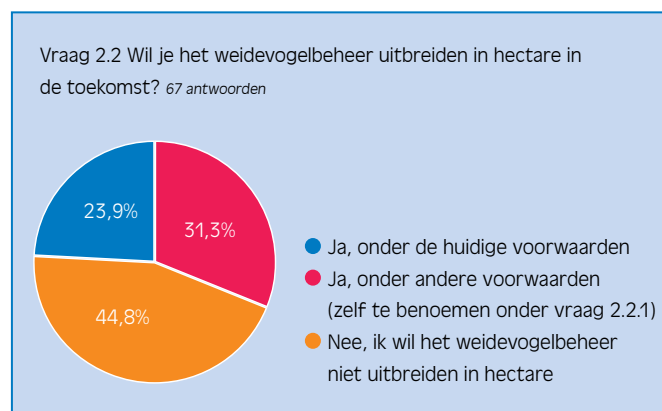
4.1.2 Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer

Van de 72 boeren die de vragenlijst ingevuld hebben geven 67 boeren aan al aan weidevogelbeheer te doen. Vier boeren hebben aangegeven daarmee te willen **starten**, waarvan drie aangegeven dat dit tot nu toe niet kon omdat er geen vogels zitten.

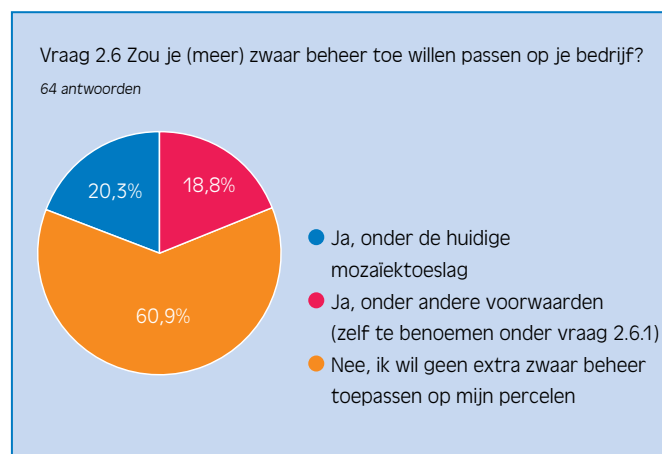
ANLb tarieven (opbrengstderving) zijn kostendekkend mits het areaal aan laat gemaaid gras op bedrijfsniveau niet hoger is dan ca 20%. Als de oppervlakte in beheer en zeker zwaar beheer verder toeneemt drukt dat negatief op de bedrijfsexploitatie. Voor een kwalitatief goed weidevogelmozaïek is juist veel zwaar beheer nodig. Ook is de variatie in beheer van belang. Diversiteit aan pakketten en het vergroten van het aandeel zwaar

beheer wordt nu via een mozaïektoeslag beloond. Bij vier pakketten en meer dan 30% zwaar beheer is vanuit Collectief Westergo een mozaïektoeslag van toepassing die kan oplopen tot 25 %.

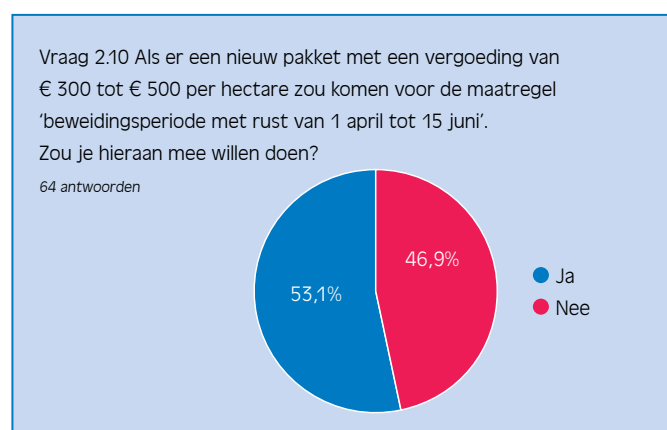
Aan het **uitbreiden** van weidevogel beheer willen 36 boeren meedoen met 434 ha. Van de boeren die aan weidevogelbeheer doen, geeft 24% aan interesse te hebben in uitbreiden **onder de huidige voorwaarden** en 31 % wil uitbreiden onder **extra voorwaarden**, zoals hogere vergoedingen en indexering, meer bescherming tegen predatie, uitbreiding percelen door aankoop land, meer greppelland.

25 boeren geven aan meer zwaar beheer met variatie in het mozaïek te willen toepassen en willen daarvoor 258 ha inzetten. Ongeveer de helft daarvan (20%) geeft aan dit onder de huidige voorwaarden te willen doen en de andere helft onder extra voorwaarden (19%) zoals meer bescherming tegen predatie, nieuw te verwerven grond, hogere vergoedingen en voorweiden met schapen.

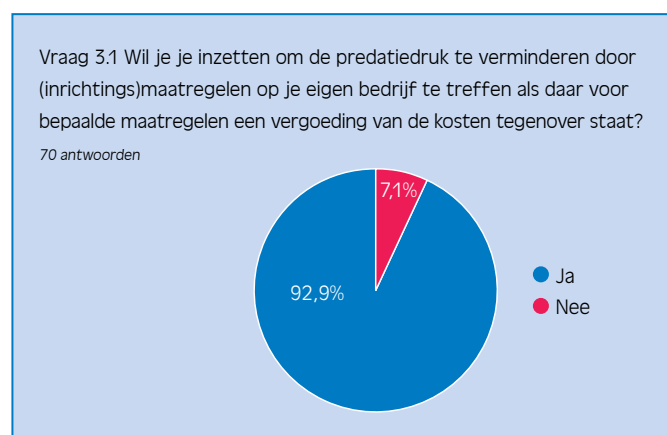
Voor kuikenoverleving moet vooral in de opgroeiperiode het gras niet te hoog en te dicht zijn. De groei zou wat geremd moeten worden. Dat kan bereikt worden door te sturen met beweiding (1 dag per week) en meer rust in te bouwen. Dit **beheerpakket speciaal gericht op kuikenoverleving** is nu nog niet beschikbaar. 34 boeren geven aan dat als er een dergelijk nieuw pakket komt met een vergoeding van €300 tot €500 per hectare voor 'beweidingsperiode met rust van 1 april tot 15 juni' daar aan mee te willen doen met 239 ha.

4.1.3 Verminderen predatiedruk

Voor het verminderen van de predatiedruk kunnen maatregelen genomen worden op gebiedsniveau en op bedrijfsniveau. 66 boeren geven aan bereid te zijn **maatregelen op het eigen bedrijf** te willen nemen zoals:

- het weghalen van beplanting en rietkragen bij sloten en waterwegen
- rekening houden met predatie bij erfbeplanting
- holtes in damplaten opvullen
- doorbreken van "snelwegen" voor predatoren (weghalen van dammen),
- plaatsen van wildcamera's
- overige maatregelen zoals vangen en jacht

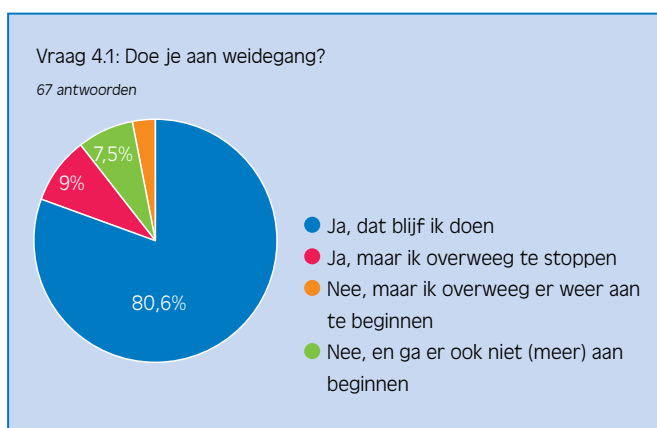

Ook door **afstemming van alle beheer op gebiedsniveau** kan vermindering van de predatie druk bereikt worden. Baarderadiel wil starten met een breed beheerdersoverleg. Het is wenselijk dat alle partijen die een vorm van beheer uitvoeren in het gebied daaraan deelnemen; gemeenten, waterschap, provincie, ProRail maar ook de gebiedsregisseurs die het ANLb uitvoeren, de vogelwacht die de nazorg doet en de jagers. Naast van elkaar weten wie wat, wanneer gaat uitvoeren is het ook van belang om inrichting en beheer af te stemmen om zo de predatiedruk te kunnen verminderen, bijvoorbeeld door hoog opgaande beplanting in het gebied weg te halen.

4.1.4 Extra bevorderen weidegang

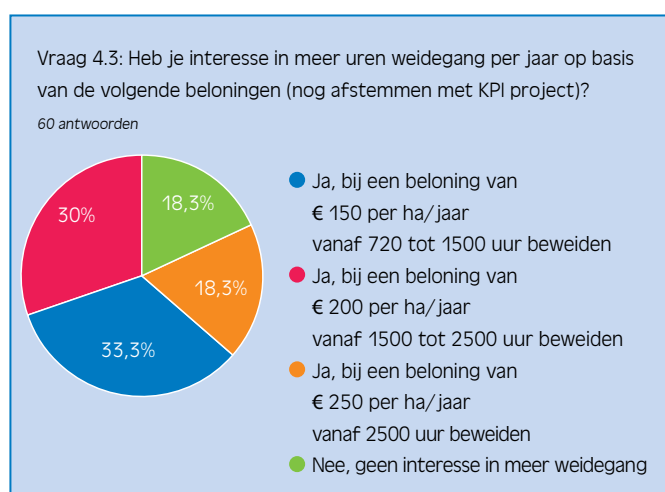
Door weidegang extra te stimuleren wordt o.a. de ammoniakemissie gereduceerd (emissie uit de stal daalt en scheiding mest en urine) en ook de methaan uitstoot door koeien daalt bij het eten van vers gras. Extra weidegang bevordert een rijk bodemleven en de biodiversiteit. Voorweiden in het voorjaar is cruciaal voor de weidevogels. Verharde kavelpaden kunnen helpen om het voorweiden te stimuleren. Verharde kavelpaden naar de meer achteraf gelegen percelen bij het bedrijf zorgen ervoor dat de percelen ook bereikbaar worden in het (natte) voorjaar.

Meer dan 89% doet aan weidegang (54 boeren). Daarvan overwegen 6 boeren om te stoppen. Ongeveer 10% (7 boeren), doet niet aan weidegang van die 10% overweegt 3% er (weer) aan te beginnen (2 boeren) als er een andere beloning tegen overstaat.

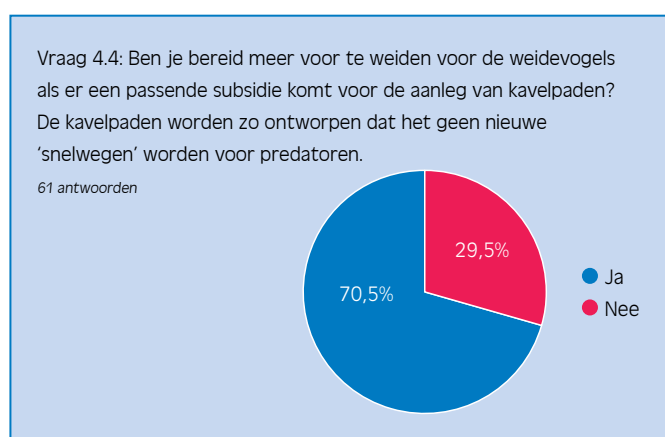

49 boeren willen **meer uren weidegang inzetten bij een hogere beloning**. In de vragenlijst is onderscheid gemaakt in 3 categorieën, hoe meer uren weidegang des te hoger de beloning.

Uren beweiden	Beloning	Aantal boeren dat mee wil doen	Totale oppervlakte
720 - 1500	€ 150 per ha/jaar	20	1200 ha
1500 - 2500	€ 200 per ha/jaar	18	1080 ha
> 2500	€ 250 per ha/jaar	11	660 ha

43 boeren zijn **bereid meer voor te weiden** voor de weidevogels (533 ha) als er een passende subsidie komt voor de aanleg van kavelpaden.

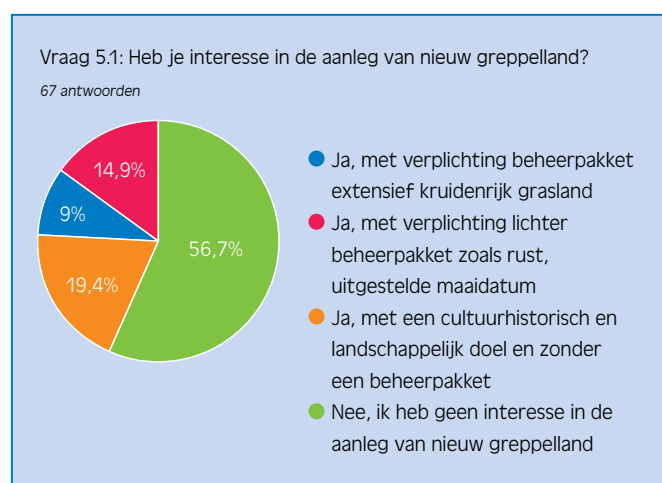

4.1.5 Aanleg greppelland en andere landschapselementen

Greppelland is van belang voor het waterbergend vermogen en gaat verdroging tegen. Ook zorgt greppelland voor een rijker bodemleven en is gecombineerd met een kruidenrijk grasland een bron van voedsel

voor weidevogels. Daarnaast zijn greppelland en andere elementen vanuit cultuurhistorisch en landschappelijk oogpunt aantrekkelijk. 29 boeren hebben aangegeven interesse te hebben in **de aanleg van nieuw greppelland**. In de vragenlijst is een onderscheid gemaakt in drie categorieën:

- Met verplichting beheerpakket extensief kruidenrijk grasland: 32 ha
- Met verplichting lichter beheerpakket zoals ruwe mest en uitgestelde maaidatum: 84 ha
- Alleen met cultuurhistorisch en landschappelijk doel, zonder beheerpakket: 196 ha

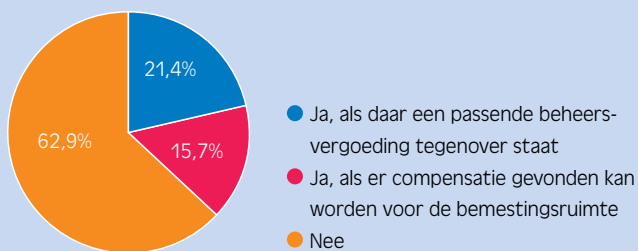
41 boeren hebben aangegeven interesse te hebben in **de aanleg van nieuwe landschapselementen** zoals natuurvriendelijke oevers en erfbeplanting tegen een vergoeding van (een deel) van de investeringskosten.

4.1.6 Verbreden bufferstroken

Om uitspoeling van meststoffen te voorkomen zijn bufferzones verplicht langs de sloten rondom de agrarische percelen (KRW). Binnen deze strook mag geen mest worden uitgereden. De breedte van de strook is afhankelijk van het type en de breedte van de sloot. Verbreding van bufferzones en aanleg van bloemblokken draagt bij aan de biodiversiteit en vermindert de afspoeling. 15 boeren (21%) heeft wel interesse in het verbreden van bufferstroken met vershraling voor de Argusvlinder als daar een passende vergoeding tegenover staat en 11 boeren (16%) hebben interesse in verbreding als dat niet ten koste gaat van mestplaatsingsruimte.

Vraag 6.1: Heb je interesse in een bufferstrook die breder is (tot 5-6 meter) dan wettelijk nodig en door vershraling een gebiedseigen kruidenrijke rand te laten ontwikkelen voor o.a. de Argusvlinder?

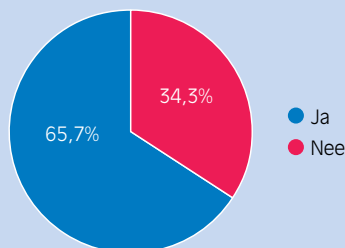
70 antwoorden

46 boeren hebben aangegeven interesse te hebben in de aanleg van bloemblokken in (verbrede) bufferstroken langs fiets- en wandelpaden: in totaal 10.8 km. Op overhoeken of bij boerderijen is interesse in de aanleg van in totaal 6.7 ha als daar een passende vergoeding tegenover staat.

Vraag 6.3: Heb je interesse in de aanleg van bloemblokken in (verbrede) bufferzones langs fiets- en wandelpaden, op overhoeken of bij de boerderij?

70 antwoorden

4.2. EXPERIMENTEN

De boeren willen aan de slag met drie experimenten, die samen met stakeholders en deskundigen nog verder uitgewerkt moeten worden.

4.2.1 Fosfor uit onderwaterbodems

Uit metingen van de waterkwaliteit blijkt dat het fosforgehalte in het oppervlakte water te hoog is. De KRW doelen worden niet gehaald. Uit een kleinschalige meting blijkt dat de onderwaterbodems van de boeren sloten veel fosfor bevatten en dat het fosfor in de zomer vrij komt en in het oppervlaktewater terecht komt. In een pilot willen de boeren onderzoeken of het fosforgehalte in het oppervlakte water vermindert als het fosforrijke slib op de bodems van de boerensloot gefaseerd wordt weggehaald en via een baggerspuit weer benut wordt op het land. In de winter van

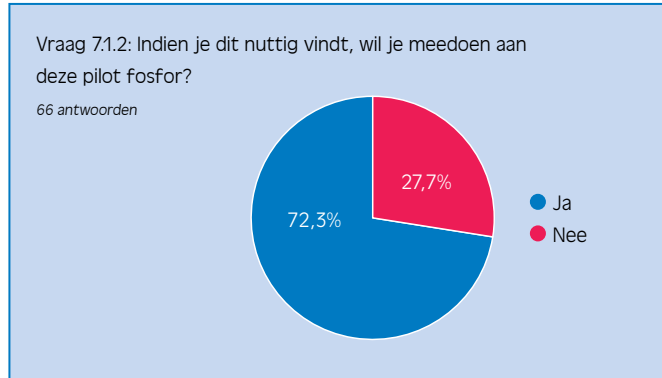
2024/2025 is het project "KPI aanpak Baarderadiel" uitgevoerd en is samen met Wetterskip Fryslân de huidige situatie bekeken en zijn aandachtspunten benoemd. Samengevat wordt er geconcludeerd dat het op veel vlakken goed gaat met de waterkwaliteit in het gebied en dat er met name nog een uitdaging ligt bij de fosforbelasting van het oppervlakte water. Nitraat in het grondwater is voor dit gebied geen probleem door de beperkte uitspoeling gevoeligheid van overwegend grasland op kleigrond. Om het fosforgehalte in het oppervlakte water te verminderen zullen dus nog stappen gezet moeten worden.

Het bureau Boerenverstand dat het project KPI aanpak Baarderadiel heeft begeleid, constateert: *er is op dit moment geen model bekend wat de relatie legt tussen het fosfaat overschot op het bedrijf en het fosforgehalte in het oppervlaktewater. Dit is een extreem complexe relatie omdat er veel factoren van invloed zijn. Binnen de KPI aanpak kan op dit thema wel worden gestuurd door het fosfaatbodemoverschot te beperken. Een verregaandere aanpak zal meer moeten worden gebaseerd op maatregelsturing, bijvoorbeeld door het aanleggen van bufferstroken of andere manieren om uit- en afspoeling te voorkomen. Een vervolgpilot om dit nader te onderzoeken wordt aanbevolen.*

In dit gebiedsaanbod zijn al maatregelen benoemd die mogelijk de afspoeling kunnen beperken, zoals uitbreiden en verzwaren van agrarisch natuurbeheer en uitbreiden bufferzones langs sloten (o.a. bloemblokken). Daarnaast zijn 47 boeren bereid mee te doen aan een experiment met het weghalen van het slib op de bodem in (boeren)sloten en dat fosfaathoudende slib op het land te verspreiden om daarmee bij te dragen aan het halen van KRW doelen en kringlopen meer te sluiten door efficiënter gebruik van fosfaat en/of recycling. Fosfaat is een grondstof die op lange termijn op raakt en een essentiële voedingsstof is voor plantengroei en daarmee voor de voedselproductie.

Voor dit experiment wordt een projectvoorstel gemaakt als daar financiering voor gevonden wordt. Een dergelijk experiment zal starten met een nulmeting en de uitvoering moet begeleid en gemonitord worden. Dit

experiment sluit aan bij het Deltaplan Agrarisch water (Wetterskip Fryslân en LTO noord) en kan wellicht uitgevoerd worden in samenwerking met andere partners zoals Campus Fryslân REGE-NL/ wetenschap en onderwijs en marktpartijen.

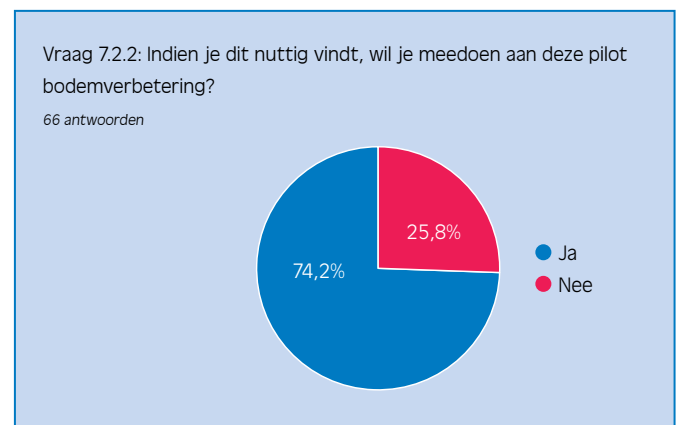
4.2.2 Bodemverbetering

Een goede bodemkwaliteit met een rijk bodemleven is van groot belang voor weidevogels. Weidevogels hebben “ruge dong” of wel ruige mest nodig. Ruige mest is van meerwaarde in het weidevogelbeheer. Vaste mest stimuleert het bodemleven en verhoogt het organische stof gehalte in de bodem wat weer zorgt voor een betere structuur en vasthouden van water en voedingsstoffen. Naast maatregelen zoals voorweiden en vernatten hebben mestsoorten (drijfmest, kunstmest en vaste mest) effect op het bodemleven (de juiste rode wormen) en gewasgroei in het voorjaar. Kuikenoverleving is een van de knelpunten bij de instandhouding van weidevogels. Daarvoor is de gewasproductie van de eerste snee relevant (niet al te hoge grassen/kruiden). Een lager gehalte minerale stikstof in vaste mest heeft een positief effect op vertragen van de gewasgroei in het voorjaar t.o.v. drijfmest/kunstmest. Door het wegvallen van de derogatie wordt de gebruiksruimte voor zowel dierlijke mest als kunstmest vanaf 2026 verminderd. Er blijft echter nog steeds ruimte om naast dierlijke mest kunstmest te gebruiken. Het komt erop neer dat dierlijke mest moet worden afgevoerd en kunstmest mag worden aangevoerd. Kunstmest is meer uitspoeling gevoelig dan dierlijke mest. Daarnaast gaat de productie van kunstmest gepaard met veel aardgasgebruik, soms het toevoegen van hulpstoffen en energiegebruik bij transport. Daar komt in de huidige geopolitieke situatie van nu ook nog de afhankelijkheid voor grondstoffen vanuit het buitenland bij.

Een groot aantal boeren in Baarderadiel (49) wil meedoen aan een experiment om **na te gaan hoe het gebruik van kunstmest vervangen kan worden door dierlijke mest**. Dit experiment richt zich op bodemverbetering/ bodemgezondheid en daarmee ook gezond voedsel en gezonde mensen door te experimenteren met:

- alternatieven voor injecteren van drijfmest
- het gebruik van omgezet (berm) maaisel (agricycling/ sùne grûn)
- kansen en mogelijkheden voor het bouwen van potstallen.
- de mogelijkheid om ook in de herfst (tussen eind september en 1 december) te bemesten om zo na de eerste snee (15 juni of 1 juli) een betere grasproductie te bevorderen.

Voor dit experiment wordt een projectvoorstel gemaakt als daar financiering voor gevonden wordt. Uitvoering zal starten met een nulmeting bodemkwaliteit, en het experiment moet begeleid en gemonitord worden. Dit experiment sluit aan bij o.a. de Bioregio en kan wellicht uitgevoerd worden in samenwerking met andere partners zoals Campus Fryslân REGE-NL /wetenschap en onderwijs, bodem- en mestexperts en marktpartijen.

4.2.3 Kleinschalig waterbeheer door boeren

In het gebied is een roep om het waterbeheer door (groepen van) boeren zelf te laten uitvoeren in kleine peilvakken. Dit verhoogt de flexibiliteit en zelfredzaamheid in geval van droogte of een nat seizoen. In kleine peilvakken kan het water gereguleerd worden d.m.v. stuwen en is ruimte voor experimenten met greppel-infiltratie. Voldoende water op de juiste momenten, ook als gezamenlijke verantwoordelijkheid van de boeren. Het waterbergend vermogen vergroot, verdroging

wordt tegengegaan, de waterkwaliteit verbetert en het is goed voor de weidevogels. Nu doen boeren soms al in afstemming met het waterschap (met een vergunning) kleinschalig beheer voor hun eigen percelen. In een gezamenlijk experiment met Wetterskip Fryslân willen boeren aan de slag met het zelf uitvoeren van waterbeheer in kleine peilvakken en met greppelinfiltratie.

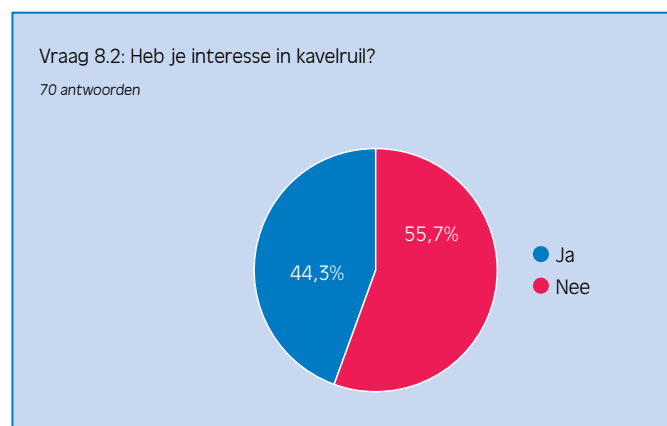
45 boeren in Baarderadiel willen meedoen aan een experiment om kleinschalig waterbeheer zelf uit te voeren. Voor dit experiment is vooral afstemming met Wetterskip Fryslân nodig en ook het op te richten breed beheerders overleg kan hier een rol bij spelen. In samenwerking kan uitgewerkt worden welke werkzaamheden door boeren uitgevoerd zouden kunnen worden, binnen welke grenzen. In eerste instantie misschien samen met Wetterskip Fryslân (leren in de praktijk). Monitoring door jaarlijks of tweejaarlijks de situaties in het veld samen te bekijken. Wat werkt wel en wat niet. Voor dit experiment wordt een projectvoorstel gemaakt als daar financiering voor gevonden wordt.

4.3 INSTRUMENTEN VOOR EXTENSIVEREN

Naast maatregelen en experimenten is ook gevraagd naar de interesse in extensivering bij meer grond en naar de behoefte aan kavelruil.

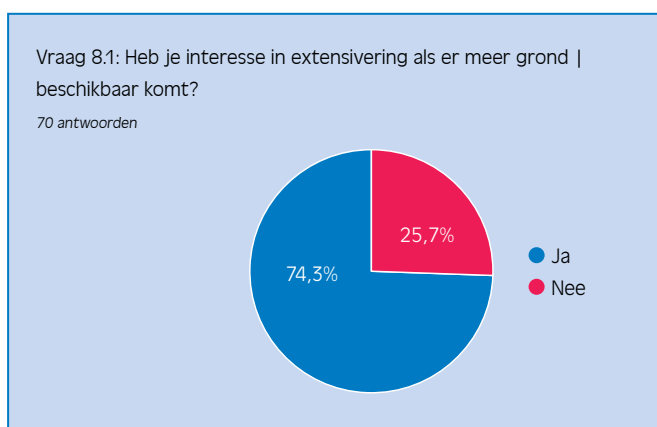
• Kavelruil

En aantal boeren (31) geeft aan interesse te hebben in kavelruil. Dit vraagt om verdere uitwerking van een of meerdere kavelruil projecten. Daarvoor zal een verkenning van mogelijkheden gemaakt worden samen met de boeren die hier interesse in hebben als daar financiering voor gevonden wordt.

• Extensivering bij meer grond

Een groot aantal boeren (52) geeft aan interesse te hebben in extensivering als er meer grond beschikbaar komt. Dit vraagt om inzicht in de te verwachten grondmobiliteit in het gebied. In de vragenlijst hebben 7 boeren aangegeven geen opvolger te hebben. Om te kunnen extensiveren moet grond betaalbaar zijn. Behalve meer inzicht in de te verwachten grondmobiliteit is ook het verder uitwerken van mogelijk inzetbare grondinstrumenten, zoals herwaardering van grond, nodig. Hiervoor zal een verkenning naar kansen en mogelijkheden gedaan worden om te bekijken hoe samen met overheden, deskundigen (o.a. kadaster) en (grote) grondeigenaren in het gebied zoals verzekeringsmaatschappijen, kerken, stichtingen etc. tot uitwerking kan worden gekomen.

4.4 HET GEBIEDSAANBOD

Met deze maatregelen en experimenten kunnen de boeren bijdragen aan meerdere maatschappelijke doelen tegelijk. In onderstaande tabel is aangegeven aan welke doelen de maatregelen en experimenten bijdragen. Deze matrix laat de integraliteit van dit gebiedsaanbod zien. Toch zou het nog meer integraal kunnen door ook dierenwelzijn/ diergezondheid als doel mee te nemen en leefbaarheid platteland met sociaal maatschappelijk activiteiten zoals: boerderijwinkel, zorgboerderij, natuureducatie en extensieve recreatie. Hier is in dit gebiedsaanbod nu niet voor gekozen, maar kan wel passen in een groeimodel. Dierenwelzijn en sociaal maatschappelijk activiteiten maken wel onderdeel uit van de set aan KPI's die voor doelsturing door de provincie is benoemd.

Hoofddoelen		Natuur				Landschap			Klimaat			Bodem			Water
Maatregel	Subdoelen	Versterking biodiversiteit algemeen	APC-doelen gebiedsniveau	APC-doelen bedrijfsniveau	Stikstofreductie door verminderen ammoniakemissie veld	Behoud landschapkenmerken	Behoud openheid	Groenblauwe dooradering	Reductie broeikasemissies	Koolstofvastlegging in bodems	Waterberging en bestrijding verdroging	Reduceren fosfaat en stikstof bodemoverschot	Kringlopen sluiten	Vergroten organische stofgehalte in de bodem	KRW-doelen fosfaat en stikstof-concentraties in oppervlaktewater
Behoud blijvend grasland en oud greppelland: - Behoud blijvend grasland		X			X				X	X	X		X	X	X
- Behoud cultuurhistorisch oud en waardevol greppelland		X	X	X	X	X			X	X	X		X	X	X
Uitbreiden, verzwaren agrarisch natuurbeheer: - Uitbreiden/starten weidevogelbeheer		X	X	X			X	X							
- Meer zwaar beheer en variatie in mozaïek		X	X	X			X	X							
- Nieuw pakket kuiken overleving		X	X	X			X	X							
Verminderen predatiedruk: - Op gebiedsniveau beheerdersoverleg		X	X	X			X								
- Inrichtingsmaatregelen op eigen bedrijf		X	X	X			X								
Extra bevorderen weidegang: - Extra beloning meer weidegang		X	X	X	X	X			X						
- Aanleg kavelpaden voor voorweiden		X	X	X	X	X			X						
Aanleg greppelland en andere landschapselementen: - Aanleg nieuw greppelland		X	X	X		X		X			X				
- Landschapselementen		X	X	X		X		X							
Verbreding bufferstroken - Vershraling voor Argusvlinder		X	X	X							X	X		X	X
- Bloemblokken langs paden en op overhoeken en bij de boerderij		X				X		X			X	X		X	X
Experimenten															
- Fosfor uit onderwaterbodems		X										X			X
- Bodemverbetering door te experimenteren met mest		X	X	X	X					X		X	X	X	
- Kleinschalig waterbeheer door boeren		X	X	X							X				X

Bij dit aanbod horen ook financiële voorwaarden. In de vragenlijsten hebben de boeren aangegeven onder welke voorwaarden ze in welke omvang (oppervlakte en lengte) mee willen doen. De gehanteerde beloningen zijn gebaseerd op de huidige ANLb tarieven of overgenomen uit factsheets van de gebiedsofferte Noardlike Fryske Walden (04-02-2025) of zijn een "best professional judgement". De omvang waarin de boeren willen meedoen aan de maatregelen zijn vermenigvuldigd met deze bedragen. Dit leidt tot onderstaand

meerjarig gebiedsaanbod voor de jaren 2027/2028 en de volgende GLB periode van 2029 tot en met 2034. Voor een aantal maatregelen en experimenten kunnen nu nog geen uitvoeringskosten berekend worden. Die moeten eerst met stakeholders verder uitgewerkt worden en zijn als p.m. opgenomen. Om deze uitwerking voor te bereiden zijn hiervoor wel proceskosten opgenomen voor het maken van projectvoorstellen en het doen van verkenningen.

MEERJARIG GEBIEDSAANBOD

Maatregel	2027	2028	2029 t/m 2034	Opmerkingen
Behoud blijvend grasland en oud greppelland				
Behoud blijven grasland	€ 387.150	€ 387.150	€ 2.322.900	
Behoud oud en cultuurhistorisch waardevol greppelland	€ 147.000	€ 147.000	€ 882.000	
Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer				
Starten en uitbreiden weidevogelbeheer	€ 623.000	€ 623.000	€ 3.738.000	
Meer zwaar beheer met meer variatie in het mozaïek	€ 402.000	€ 402.000	€ 2.412.000	
Nieuw pakket kuikenoverleving	€ 119.500	€ 119.500	€ 717.000	
Verminderen predatiedruk				
Beheerdersoverleg Baarderadiel effectief predatiebeheer	pm	pm	pm	projectvoorstel € 25.000
Aanpak en uitvoering inrichtingsmaatregelen op het bedrijf	pm	pm	pm	projectvoorstel € 25.000
Extra bevorderen weidegang				
Extra beloning voor weidegang	€ 561.000	€ 561.000	€ 3.366.000	
Aanleg kavelpaden t.b.v. voorweiden	€ 645.000	€ 645.000		Investeringskosten verdeeld over twee jaar
voorweiden in combinatie met kavelpaden	€ 266.500	€ 266.500	€ 1.599.000	
Aanleg greppelland en andere landschapselementen				projectvoorstel € 25.000
- nieuw greppelland met verplicht pakket extensief kruidenrijk (aanleg en beheer)	aanleg € 64.000 € 64.000	aanleg € 64.000 € 64.000	€ 384.000	Investeringskosten verdeeld over twee jaar
- nieuw greppelland met verplichting lichter pakket (aanleg en beheer)	aanleg € 168.000 € 84.000	aanleg € 168.000 € 84.000	€ 504.000	Investeringskosten verdeeld over twee jaar
- aanleg nieuw greppelland zonder beheerpakket	€ 392.000	€ 392.000		Investeringskosten verdeeld over twee jaar
- aanleg nieuwe landschapselementen	pm	pm	pm	
Verbreiding bufferstroken				Meenemen in projectvoorstel landschapselementen
- bufferstroken met verschraling voor Argusvlinder tegen passende beheervergoeding	€ 28.096	€ 28.096	€ 168.576	
- bufferstroken met verschraling voor Argusvlinder met behoud van mestplaatsingsruimte	€ 14.919	€ 14.919	€ 89.514	
- bloemblokken langs fiets en wandelpaden	€ 22.680	€ 22.680	€ 136.080	
- bloemblokken op overhoeken en bij boerderijen	€ 23.450	€ 23.450	€ 140.700	
Totaal maatregelen	€ 4.012.295	€ 4.012.295	€ 16.459.770	€ 24.484.360 excl. projectvoorstellen.

Experiment	2027	2028	2029 t/m 2034	Opmerkingen
Fosfor uit onderwaterbodem	pm	pm	pm	projectvoorstel € 25.000
Bodemverbetering	pm	pm	pm	projectvoorstel € 25.000
Kleinschalig waterbeheer door boeren	pm	pm	pm	projectvoorstel € 25.000
Instrumenten				
Kavelruil	pm	pm	pm	verkenning naar mogelijkheden € 25.000
Extensivering bij beschikbaarheid grond	pm	pm	pm	verkenning naar kansen en mogelijkheden € 25.000
Totaal experimenten en instrumenten	pm	pm	pm	€ 125.000

Het **totale gebiedsaanbod** voor maatregelen, experimenten en instrumenten voor de jaren 2026/2027/ 2028 en de volgende GLB periode van 2029 tot en met 2034 is begroot op in totaal **€ 24.684.360 + pm** posten. Omdat uitvoering ook

overhead met zich meebrengt wordt dit bedrag verhoogd met 16,7 % overheadkosten (gebruikelijk tarief voor collectieven). Daarmee komt het begrote bedrag tot en met 2034 in totaal op dik 28,5 miljoen uit.

Totaal gebiedsaanbod	2026	2027	2028	2029 t/m 2034	Totaal 2026 t/m 2034
Maatregelen	3 projectvoorstellen € 75.000	€ 4.012.295	€ 4.012.295	€ 16.459.770	
Experimenten	3 projectvoorstellen € 75.000	pm	pm	pm	
Instrumenten	2 verkenningen € 50.000	pm	pm	pm	
Totaal gebiedsaanbod excl. overhead	€ 200.000	€ 4.012.295	€ 4.012.295	€ 16.459.770	€ 24.684.360
Totaal gebiedsaanbod incl. 16,7 % overhead	pm	€ 4.682.348	€ 4.682.348	€ 19.208.551	€ 28.573.247

5. UITVOERING

Voor uitvoering is samenwerking nodig. Belangrijke partners voor uitvoering zijn overheden: kan aan voorwaarden voldaan worden en zijn de overheden bereid om de boeren te betalen voor hun bijdrage aan maatschappelijk doelen. Maar niet alleen overheden ook steun van meerdere andere stakeholders, zoals Boerennatuur Westergo en marktpartijen, is zeker nodig. Met de te verwachten ruimere middelen vanuit het rijk vanaf 2026 voor Agrarisch Natuurbeheer zijn een aantal maatregelen mogelijk op korte termijn realiseerbaar. Andere vragen nog meer uitwerking en daarvoor komt pas op de wat langere termijn uitvoering in beeld.

In het najaar van 2022 is de samenwerking met overheden al opgestart en is de Stuurgroep Baarderadiel aangehaakt aan het Bestuurlijk Overleg Greidhoeke plus (provincie, waterschap en 3 gemeenten waarbij de voorzitters van Boerennatuur Westergo en de Natuerkoöperaasje aanschuiven). In de Werkgroep Baarderadiel wordt ambtelijk samengewerkt door dezelfde partners.

5.1 VOORWAARDEN VOOR UITVOEREN

De boeren zien **dit aanbod als een samenhangend pakket en willen de maatregelen en experimenten waar dat kan zoveel mogelijk in samenhang en min of meer gelijktijdig uitvoeren**. Belangrijke condities zijn daarbij:

- Vrijwilligheid: het is met ons en komt niet over ons. Als er op basis van vrijwilligheid afspraken gemaakt worden voor bepaalde tijd is dat uiteraard niet vrijblijvend.
- Realistische vergoedingen en indexatie.
- Eenduidige en eenvoudige systemen waarin duidelijk is wat stapelbaar is.
- Flexibiliteit. Uit de vragenlijsten blijkt dat een relatief beperkt deel van de boeren andere keuzes maakt (meer ha) bij langjarige contracten. Aan contracten van 12 of 20 jaar zitten zowel voor boeren als de overheid twee kanten. Omstandigheden kunnen sterk veranderen, waardoor langjarige contracten ook minder goed kunnen uitpakken. Zesjarige contracten geven meer flexibiliteit, in het vertrouwen dat er daarna een nieuwe GLB periode volgt en het ANLb voortgezet wordt.

- Bescherming van openheid en rust vanuit het ruimtelijk beleid van overheden; dat wil zeggen geen hoge windturbines, zonnepanelen op landbouwgrond, etc.

Om tot resultaten te komen zijn daarnaast nog flankerende activiteiten nodig (nog niet begroot in dit aanbod) zoals:

- **Studiebijeenkomsten voor kennisdelen en innovatie in de bedrijfsvoering**

De KPI pilot die in 2025/2026 is uitgevoerd, is door de deelnemers positief gewaardeerd: werken met KPI's geeft inzicht in de bedrijfsvoering. Er is behoefte aan meer praktische handvatten en van elkaar te leren in studiegroepen: hoe in de praktijk sturen op verbetering van KPI-scores?

- **Uitwerken van de afstemming tussen het KPI spoor en ANLb spoor**

Door in samenhang te belonen op KPI's en betalen voor inkomstderving bij uitvoeren van natuurbeheer via ANLb kan een flinke stap gemaakt worden naar een volhoudbaar en positief verdienmodel. Daarvoor moet de verwevenheid tussen het KPI- spoor en het ANLb spoor verder uitgewerkt worden: hoe de KPI systematiek en ANLb op een goede eenvoudige manier naast elkaar invullen: wat kan het beste via ANLb geregeld worden en wat moet apart in een KPI systematiek en wie voert wat uit. Het werkgebied Baarderadiel kan als experimenteel gebied aangewezen worden om de verweving tussen deze sporen uit te werken; bijvoorbeeld kunnen de KPI's blijvend grasland of meer weidegang (op korte termijn) via het ANLb spoor opgepakt/uitgevoerd worden, als daar aanvullende budgetten voor zijn.

- **Verbreden van deelname voor niet melkveehouders**

Schapenhouders en vleesveeouders kunnen nu beperkt meedoen aan ANLb en KPI werkwijzen. Ze kunnen meedoen met agrarisch natuurbeheer, maar niet met een pakket voor voorweiden. Korter afgegraasd (kruidenrijk) gras door schapen draagt

bij aan het mozaïek en is een goede biotoop voor bijvoorbeeld de Kievit. Ook in de KPI pilot bleek dat schapenhouders niet mee kunnen doen omdat ze geen kringloopwijzer invullen.

5.2. BUDGETTEN EN ROLLEN

Uitvoering is afhankelijk van beschikbare budgetten en rollen die stakeholders op zich willen nemen. Samenwerking met en tussen meerdere partners, die ieder hun eigen rol kunnen hebben, is nodig. In onderstaande tabellen wordt schematisch weergegeven vanuit welke budgetten mogelijk financiering kan komen en van wie daarbij welke rol verwacht mag worden. Hierbij is een indeling gemaakt naar soorten budgetten:

- Jaarlijks terugkerende extra vergoedingen voor uitvoeren van beheer
- Investeringsbudgetten
- Procesgeld.

5.2.1 Jaarlijks terugkerende budgetten voor beheer

Opbrengstderving bij uitvoeren van agrarisch natuurbeheer wordt vergoed vanuit het ANLb. Hierbij hebben rijk, provincie en Boeren natuur Westergo belangrijke rollen. In onderstaande tabel is aangegeven welke (onderdelen van) maatregelen uit dit aanbod mogelijk vanuit het ANLb gefinancierd zouden kunnen worden en welke mogelijk rol verwacht wordt van stakeholders. Voor de periode 2027 tot en met 2034 is dat in dit aanbod een begroot budget van afgerond richting 15 miljoen.

Maatregelen die via ANLb budget uitgevoerd kunnen worden.

Maatregel gebiedsaanbod	Rol overheden	Rol collectief	Opmerkingen
Behoud blijvend grasland en oud greppelland - Behoud oud en cultuurhistorisch waardevol greppelland	- Rijk en provincie: ophogen ANLb budget voor uitvoeren beheer	- Hogere aanvraag ANLb budget doen bij de provincie op basis van gebiedsaanbod - Ontwikkelen toegesneden beheerpakketten indien nog niet beschikbaar - Mede uitvoerder beheerregelingen.	- Optie langjarige contracten voor instandhouding en/of inzet Herwaarderingsregeling
Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer - Uitbreiding/ starten weidevogelbeheer - Meer zwaar beheer en meer variatie in het mozaïek - Nieuw pakket voor kuikenoverleving			
Extra bevorderen weidegang - Uitbreiden voorweiden in combinatie met aanleg kavelpaden			
Aanleg greppelland, met beheer - Nieuw greppelland met zwaar beheerpakket - Nieuw greppelland met lichter beheerpakket			
Verbreiding bufferstroken - bufferstroken met verschraling voor argusvlinder tegen passende beheervergoeding - bufferstroken met verschraling voor argusvlinder met behoud mestplaatsingsruimte - bloemblokken langs fiets- en wandelpaden, op overhoeken en bij boerderijen			- Ecologische ondersteuning bij bufferstroken voor argusvlinder - Natuurmonumenten betrekken bij ontwikkelen van pakket - Landschapsbeheer betrekken bij aanleg bloemblokken

Twee maatregelen vallen nu niet binnen het ANLb en zijn vanuit de provincie wel meegenomen in de lijst van KPI's in de pilots: **behoud blijvend grasland en extra belonen meer uren weidegang**. Beide maatregelen zijn in de KPI pilot Baarderadiel benoemd als belangrijk en goed meetbaar en dragen substantieel bij aan de reductie van stikstof. Behoud blijvend grasland vraagt jaarlijks een budget van afgerond een kleine 4 ton en

extra belonen voor weidegang dik 5,5 ton. Voor de periode 2027 tot en met 2034 is dat in dit aanbod een begroot budget van afgerond richting 7 miljoen. Het is de moeite waard om uit te zoeken of de KPI's blijvend grasland en extra uren weidegang via de ANLb systematiek opgepakt en uitgevoerd kunnen worden, als daar budget voor beschikbaar komt vanuit andere budgetten bijvoorbeeld doelsturing en/of Aanvalsplan Grutto.

Maatregelen die met aanvullende financiering vanuit ander budgetten mogelijk via het ANLb, uitgevoerd kunnen worden.

Maatregel gebiedsaanbod	Rol overheden	Rol collectief	Opmerkingen
Behoud blijvend grasland en oud greppelland - Behoud blijvend grasland	Financiering via rijk en provincie, vanuit bv doelsturing met KPI's/ APG. Provincie: opstellen en openstellen van regeling.	Mede uitvoerder	Vermarkten carboncredits Medefinanciering andere (markt)partijen
Extra bevorderen weidegang - Extra belonen meer uren weidegang			

5.2.2 Investeringsbudgetten

Voor drie maatregelen zijn (eenmalige) investeringsbudgetten nodig:

- **Aanleg van kavelpaden gekoppeld aan meer voorweiden.**

Hiervoor is op basis van ervaring (€ 150 euro per strekkende meter) een investeringsbudget berekend van afgerond bijna € 1.3 miljoen uitgaande van 50% subsidie op de investering. Deze investeringskosten zijn in het gebiedsaanbod verdeeld over 2 jaar.

- **Aanleg van nieuw greppelland en andere landschapselementen**

Voor de aanleg van nieuw greppelland is een investeringsbudget berekend, gebaseerd op de al uitgevoerde Erfgoeddeal en HAC-F regeling (Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân) van afgerond bijna 1,25 miljoen. Deze investeringskosten zijn in het gebiedsaanbod verdeeld over 2 jaar. Voor de aanleg van nieuwe landschapselementen zijn nog geen investeringsbedragen voor uitvoering opgenomen. Hiervoor moet eerst een projectvoorstel gemaakt worden in samenwerking met Landschapsbeheer Friesland en is een budget van 25.000 euro begroot.

- **Verminderen predatiedruk door maatregelen op het eigen bedrijf**

De uitvoeringskosten hiervoor zijn nog niet te benoemen en staan in dit gebiedsaanbod p.m. Om tot uitvoering te komen zal eerst in afstemming met o.a. het Olterterp Overleg een projectvoorstel gemaakt gaan worden. Mogelijk kunnen voor de uitvoering inrichtingsgelden voor biotoopverbetering vanuit het ANLb/ Aanvalsplan Grutto ingezet worden.

Maatregelen die met investeringsbudgetten uitgevoerd kunnen worden.

Maatregel gebiedsaanbod	Rol overheden	Rol collectief	Opmerkingen
Verminderen predatiedruk - Inrichtingsmaatregelen op het agrarische bedrijf	Financiering via rijk en provincie: APG/ weidevogelbeleid HAC-F ? Provincie: opstellen en openstellen van regeling	Mede uitvoerder	Maken projectvoorstel in afstemmen met o.a. Olterterp overleg
Extra bevorderen weidegang - Aanleg kavelpaden			Contract afsluiten voor koppeling aanleg kavelpad aan voorweiden
Aanleg greppelland en andere landschapselementen - aanleg greppelland - aanleg andere landschapselementen			Afstemmen met o.a. Landschapsbeheer Friesland

5.2.3. Procesgeld

In dit aanbod zitten ook voorstellen waarvan nog niet berekend kan worden wat uitvoering gaat kosten.

Daarvoor is nog meer uitwerking nodig en het zoeken van de juiste partners. Hiervoor zullen projectvoorstellen en verkenningen uitgewerkt gaan worden voor de verdere aanpak en uitvoering en het berekenen van budgetten die hiervoor de komende jaren nodig zijn.

Daarvoor wordt afstemming gezocht met partners en deskundigen op die onderwerpen. In totaal wordt voor het opstellen van 6 projectvoorstellen en 2 verkenningen een bedrag begroot van € 200.000 voor:

- twee projectvoorstellen: voor het onderbouwen van de investeringsbudgetten voor de aanleg van nieuwe landschapselementen en verminderen predatiedruk door maatregelen op het eigen bedrijf. Zie tabel hierboven.
- het instellen van een breed beheerdersoverleg
- drie experimenten: fosfor uit onderwaterbodems, bodemverbetering en kleinschalig waterbeheer
- twee verkenningen: naar kavelruil en beschikbaarheid van grond.

Het opstellen van de projectvoorstellen en komen tot uitvoering van de maatregelen en experimenten zal in

de tijd gefaseerd verlopen en mede afhangen van kansen en mogelijkheden die zich voordoen.

Een maatregel heeft daarbij een hoge prioriteit:

verminderen van de predatiedruk door het instellen van een beheerdersoverleg op gebied niveau.

Afstemming van alle beheer op gebiedsniveau is vooral bedoeld om vermindering van de predatie druk te bereiken. Starten van een breed beheerdersoverleg, waarin alle partijen die een vorm van beheer uitvoeren in het gebied deelnemen is urgent. En de deelname van alle partijen belangrijk: gemeenten, waterschap, provincie, ProRail maar ook de gebiedsregisseurs die het ANLb uitvoeren, de vogelwacht die de nazorg doet en de jagers. Naast van elkaar weten wie wat, wanneer gaat uitvoeren is het ook van belang om inrichting en beheer af te stemmen om zo de predatiedruk te kunnen verminderen, bijvoorbeeld door hoog opgaande beplanting in het gebied weg te halen. In het projectvoorstel zullen de organisatie van het overleg en afstemmingsactiviteiten nader uitgewerkt worden in afstemming met de beoogde deelnemers en met deskundigen zoals ecologen (weidevogeldeskundigen), jagers en de adviseurs vanuit het Olterterp overleg.

Maatregelen waarvoor procesgeld opgenomen is in het gebiedsaanbod

Maatregel gebiedsaanbod	Rol overheden	Rol collectief	Overige stakeholders	Conditie
Verminderen predatiedruk - Beheerdersoverleg op gebiedsniveau - predatiemaatregelen op het eigen bedrijf	- financieren van overleg APG ? - deelnemen aan overleg; gemeente, waterschap, provincie - beschikbaar stellen menskracht uitvoerende diensten - financiering	- mozaïekregisseurs zijn deelnemers aan het overleg	- Eigenaren en beheerders in het gebied: ProRail, jagers, nazorgers vogelwachters etc.	- vergoeding van uren deelnemers niet overheden - werkbudget
Aanleg greppelland en andere landschapselementen - Aanleg landschapselementen	- Financieren maken en uitvoeren landschapsplan HAC- F ?	- uitvoeren eventueel toekomstig beheer	Landschapsbeheer Friesland	

Experimenten waarvoor procesgeld opgenomen is in het gebiedsaanbod

Experiment	Rol overheden	Overige stakeholders	Conditie
Fosfor uit onderwaterbodems	- Uitvoering KRW waterschap en provincie	- Deltaplan Agrarisch Water: LTO/ waterschap - Campus Fryslân/ REGE-NL ?	Baarderadiel aanjager en initiatiefnemer
Bodemverbetering: Kunstmest vervangen door dierlijke mest	- Rijk en provincie: zoeken naar ruimte in regelgeving en medefinancier	- experts en onderzoekers - Campus Fryslân/ REGE-NL - WUR/ Dairy Campus	Baarderadiel aanjager en initiatiefnemer
Kleinschalig waterbeheer door boeren	Wetterskip Fryslân		Baarderadiel aanjager en initiatiefnemer

Instrumenten voor extensiveren waarvoor procesgeld opgenomen is in het gebiedsaanbod

Instrumenten voor extensiveren	Rol overheden	Overige stakeholders	condities
kavelruil	Rijk en provincie: medefinancier en provincie mede uitvoerder.	- Grondeigenaren zoals kerken, stichtingen, verzekeringsmaatschappijen - kadaster	- initiatief van onderop uit gebied
Beschikbaarheid grond	In overleg met rijk, provincie en gemeenten verkenning naar kansen en mogelijkheden uitwerken.		- initiatief van onderop uit gebied - bezien in samenhang met instrument herwaardering van grond.

5.3 DOORONTWIKKELING

Dit aanbod is gebaseerd op de interessepeiling van februari 2026 en is niet een statisch eindbeeld. Nieuwe inzichten kunnen leiden tot nieuwe maatregelen die bijdragen aan doelen. Verandering van landelijk of provinciaal beleid kan herijking nodig maken.

Ook kunnen meer boeren instappen die mee willen doen. Het is een groeimodel met ruimte voor opschaling van zowel maatregelen als aantal deelnemers.

Uitvoeringskracht

Zoals het aanbod er nu ligt is het in zichzelf ook een groeimodel. Een aanzienlijk deel van het aanbod kan al uitgevoerd worden als daar middelen voor beschikbaar komen. Onderdelen van het aanbod en vooral de experimenten vragen eerst nog uitwerking. Voor het uitwerken van deze onderdelen heeft Baarderadiel een aanjagende en initiërende rol voor het opstellen van de projectvoorstellen. Bij voorkeur worden die uitgewerkt met deskundigen en betrokken partners vanuit de overheden, Boerennatuur Westergo, wetenschap en vanuit de markt/maatschappij.

Voor alle uitvoering die niet meteen in het bekende systeem van het ANLb ondergebracht kan worden of via subsidieregelingen vanuit de overheid (provincie) geregeld kunnen worden, zal nagedacht moeten worden over de organisatie van de uitvoering. Voor dit aanbod is nu gewerkt met een Voorbereidingsgroep en een Strategiegroep. De Voorbereidingsgroep, die bestaat uit bestuursleden van de Natuerkoöperasje (incl. Natuurmonumenten) en van Oer de Wjuk stuurt het

proces aan en is verantwoordelijk voor het eindproduct: dit gebiedsaanbod. De strategiegroep die bestaat uit 10 boeren levert de inhoud die vervolgens aan alle leden wordt voorgelegd. Deze werkstructuur wordt vooralsnog in stand gehouden in de fase van het opstellen van de projectplannen; dat wil zeggen aanjagen en initiëren van de inhoud van projectplannen samen met partners. Bij de verdere uitwerking zal blijken of deze manier van organiseren voldoende uitvoeringskracht heeft of dat die uitvoeringskracht door andere partners (Boerennatuur Westergo) en/of overheden geleverd kan worden. De organisatie van de uitvoering zal dus ook een groei kunnen gaan doormaken. Niet uitgesloten is dat het instellen van een gebiedscommissie samen met overheden op den duur nodig is.

Evaluatie en monitoring

De ingevulde vragenlijsten geven een trend aan en laten het draagvlak zien voor uitvoering. Bij de uitvoering van dit aanbod is monitoring, evaluatie en borgen van de maatregelen belangrijk. Voor maatregelen die in de ANLb systematiek uitgevoerd kunnen worden, zijn daar al monitorings- en borgingsystemen voor beschikbaar zoals Scan ICT. Binnen de systematiek van doelsturing met KPI's wordt gepleit voor het zwaarder laten wegen (belonen) van goed meetbare KPI's. De in dit aanbod opgenomen maatregelen: blijvend grasland en weidegang zijn goed meetbaar. Over de uitvoering van dit gebiedsaanbod zal jaarlijks gerapporteerd worden en periodiek een meerjarige evaluatie uitgevoerd worden. Dat kan leiden tot aanpassing of bijstellen van het aanbod.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: SAMENVATTEND OVERZICHT VAN BEGROTE BUDGETTEN VOOR DE JAREN 2027 EN 2028

FINANCIERING MAATREGELEN	ANLb 2027	ANLb 2028	Aanvullend budget voor beheer.	Investerings budgetten	procesgeld
Behoud blijvend grasland en oud greppelland					
Behoud blijven grasland			€ 387.150/ jaar		
Behoud oud greppelland	€ 147.000	€ 147.000			
Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer					
Starten en uitbreiden weidevogelbeheer	€ 623.000	€ 623.000			
Meer zwaar beheer met meer variatie in het mozaïek	€ 402.000	€ 402.000			
Nieuw pakket kuikenoverleving	€ 119.500	€ 119.500			
Verminderen predatiedruk					
Beheerdersoverleg Baarderadiel				pm	projectvoorstel € 25.000
Aanpak en uitvoering inrichtingsmaatregelen op het bedrijf				pm	projectvoorstel € 25.000
Extra bevorderen weidegang					
Extra beloning meer uren weidegang			€ 561.000/ jaar		
Aanleg kavelpaden t.b.v. voorweiden				€ 645.000/ jaar	
Uitbreiden voorweiden in combinatie met kavelpaden	€ 266.500	€ 266.500			
Aanleg greppelland en andere landschapselementen					projectvoorstel landschap € 25.000
- nieuw greppelland met verplicht pakket extensief kruidenrijk (aanleg en beheer)	€ 64.000	€ 64.000		€ 64.000/ jaar	
- nieuw greppelland met verplichting lichter pakket (aanleg en beheer)	€ 168.000	€ 168.000		€ 84.000/ jaar	

FINANCIERING MAATREGELEN	ANLb 2027	ANLb 2028	Aanvullend budget voor beheer.	Investerings budgetten	procesgeld
- aanleg nieuw greppelland zonder beheerpakket				€ 392.000/ jaar	
- aanleg nieuwe landschaps- elementen				pm	
Verbreding bufferstroken					
- bufferstroken met verschraling voor argusvlinder tegen passende beheervergoeding	€ 28.096	€ 28.096			
- bufferstroken met verschraling voor Argusvlinder met compensatie met behoud van mestplaatsingsruimte	€ 14.919	€ 14.919			
- bloemblokken langs fiets en wandelpaden	€ 22.680	€ 22.680			zie projectvoor- stel landschap hiervoor
- bloemblokken op overhoeken en bij boerderijen	€ 23.450	€ 23.450			
EXPERIMENTEN					
Fosfor uit onderwaterbodems				pm	Projectvoorstel € 25.000
Inzet op bodemverbetering				pm	Projectvoorstel € 25.000
Kleinschalig waterbeheer door boeren zelf				pm	projectvoorstel € 25.000
INSTRUMENTEN EXTENSIVEREN					
kavelruil					verkenning € 25.000
Beschikbaarheid grond					Verkenning € 25.000
TOTAAL 2027 en 2028	€ 1.879.145	€ 1.879.145	€ 948.150 per jaar	€ 1.185.000 per jaar + pm	€ 200.000 + pm uitvoerings- kosten beheerders- overleg

BIJLAGE 2: WAT LATEN DE INGEVULDE VRAGENLIJSTEN ZIEN, OVERALL BLIK

In totaal hebben 72 personen, waarvan 68 boeren, de vragenlijst ingevuld. Daarbij is niet altijd elke vraag beantwoord. Van 71 respondenten is het volgende bekend: 65 mannen hebben de vragenlijst ingevuld en 6 vrouwen.

Aantal deelnemers per leeftijdscategorie

Leeftijd	Aantal	Man/vrouw	Geen opvolger
20 tot 40 jaar	23	Vrouwen: 1 Mannen: 22	
41 tot 50 jaar	19	Vrouwen: 3 Mannen :16	2
51 tot 60 jaar	16	Vrouwen: 1 Mannen: 15	2
> 60 jaar	13	Vrouwen: 1 Mannen: 12	3
Totaal	71		7

Type bedrijf

Type bedrijf	Aantal
Melkvee	53
Schapen	4
Grasland met vee (jongvee opfok, zoogkoeien)	5
Grasland zonder vee	2
Gemengd	3
Akkerbouw	1
Diversen (o.a. particulier/hobby)	4
Totaal	72

Maatregelen

Onderstaande tabel laat per maatregel zien hoeveel (aantal, geen %) boeren aangegeven hebben belangstelling te hebben om met maatregelen mee te doen als aan voorwaarden voldaan kan worden.

maatregel	onderverdeling maatregelen	aantal deelnemers	aantal ha of in km	Vertaling in aanbod ¹
Behoud blijvend en oud gras- en greppelland	Interesse in blijvend en oud grasland	65		
	Optie A: 5 tot 10 jaar (€ 100/ha/j)		996 ha	€ 99.600*
	Optie B: 11 tot 15 jaar (€ 150/ha/j)		489 ha	€ 73.350*
	Optie C: langer dan 15 jaar (€ 200/h/j)		1071 ha -----+ 2556	€ 214.200* -----+ € 387.150 *bedrag x ha (per jaar)
	Interesse in behoud van oud en cultuurhistorisch waardevol greppelland als daar in een passende vergoeding tegen overstaat (bv € 300 per ha)	46	385 ha* *bij langjarige afspraken 105 ha extra	€ 115.500* € 31.500* (langjarig) -----+ € 147.000 *bedrag (€ 300) x ha (per jaar)
Uitbreiden en verzwaren agrarisch natuurbeheer	Wie doen al aan weidevogelbeheer?	67		
	Interesse in uitbreiding weidevogelbeheer	36	434 ha* *bij langjarige afspraken 179 ha extra	€ 434.000* € 179.000* -----+ € 613.000* *bedrag (€ 1000) x ha (per jaar) (bedrag gebaseerd op tarief gemiddeld pakket)
	Meer zwaar beheertoepassen op het bedrijf met meer variatie in het mozaïek	25	258 ha* *bij langjarige afspraken 10 ha extra	€ 387.000* € 15.000* -----+ € 402.000* *bedrag (€ 1500) x ha (per jaar) (bedrag gebaseerd op tarief zwaarste pakket met 25% toeslag)

¹ Beloningen zijn gebaseerd op: of ANLb tarieven of overgenomen uit de gebiedsofferte Noardlike Fryske Wâlden (04-02-2025) of een 'best professional judgement'

maatregel	onderverdeling maatregelen	aantal deelnemers	aantal ha of in km	Vertaling in aanbod ¹
	Interesse in een nieuw pakket t.b.v. kuikenoverleving	34	239 ha	€ 119.500* *bedrag (€ 500) x ha (per jaar)
	Starten met weidevogelbeheer	4 (waarvan 3 zeggen niet mee te kunnen doen omdat er geen vogels zitten)	10 ha* *bij langjarige afspraken geen ha extra	€ 10.000* *bedrag (€ 1000) x ha (per jaar) (bedrag gebaseerd op tarief gemiddeld pakket)
Verminderen predatiedruk	Wil je deelnemen aan verminderen predatiedruk door inrichtingsmaatregelen te treffen op je eigen bedrijf als daar voor bepaalde maatregelen een vergoeding van de kosten tegenover staat.	66		Projectvoorstellen maken Uitvoering PM (Afstemmen met uitkomsten Olterterp overleg)
	Interesse in deelname onderscheiden maatregelen:			
	- Weghalen opgaande beplanting en rietkragen bij sloten/waterwegen	42		
	- Rekening houden met predatie bij erfbeplanting	34		
	- Holtes in damplaten opvullen	44		
	- Doorbreken 'snelwegen' voor predatoren	36		
	- Plaatsen wildcamera's	52		
	- Overig genoemde maatregelen (o.a. afvangen en jacht)	11		
Extra bevorderen weidegang en interesse voorweiden bij passende subsidie kavelpaden	Doe je aan weidegang:	54		
	Ja, blijf ik doen			
	Ja, maar overweeg te stoppen	6		
	Nee, overweeg te beginnen	2		
	Nee, begin ook niet	5		
	Interesse in meer weidegang;	49		
	Beloning van € 150 per ha/j vanaf 720 tot 1500 beweiding	20	1200 ha*	
	Beloning van € 200 ha/j vanaf 1500 tot 2500 beweiding	18	1080 ha*	
	Beloning van € 250 ha/j vanaf 2500 beweiden	11	660 ha*	
			Uitgaande van een gemiddelde bedrijfs-grootte van 60 ha	€ 165.000 -----+ € 561.000* *bedrag x ha (per jaar)

maatregel	onderverdeling maatregelen	aantal deelnemers	aantal ha of in km	Vertaling in aanbod ¹
	Interesse in voorweiden bij passende subsidie kavelpaden Kavelpaden	43	533 ha 400 meter per geïnteresseerde.	€ 266.500* € 1.290.000** *bedrag (€ 500)x ha (per jaar) (bedrag is gebaseerd op gemiddelde tarief voorweiden) **Kavelpaden: € 150 per strekkende meter x gemiddelde lengte x aantal geïnteresseerden x 0,5 (50% subsidie op de niet-productieve investering)
Stimuleren aanleg kwalitatief goed greppelland en andere landschapselementen	Interesse in de aanleg van nieuwe greppelland Ja, met verplicht pakket extensief kruidenrijk Ja, met verplichting lichter pakket Ja, zonder beheerpakket	29	32 ha 84 ha 196 ha	Projectvoorstel maken € 128.000 (aanleg)* € 64.000 (beheer)** € 336.000 (aanleg)* € 84.000 (beheer)** € 784.000 (aanleg)* Totaal aanleg*: € 1.248.000 Totaal beheer**: € 148.000 *bedrag voor aanleg (€ 4000 x ha) **bedrag voor beheer gebaseerd bedragen collectief Westergo: - extensief kruidenrijk bedrag (€ 2000) x ha (per jaar) - lichter pakket bedrag (€ 1000) x ha (per jaar)
	Interesse in de aanleg nieuwe landschapselementen, zoals natuurvriendelijke oevers, erfbeplanting	41		Projectvoorstel maken Uitvoering pm

maatregel	onderverdeling maatregelen	aantal deelnemers	aantal ha of in km	Vertaling in aanbod ¹
Verbreden bufferzones langs sloten	Interesse in bredere bufferstrook met verschraling voor argusvlinder:	26		
	Ja, passende beheersvergoeding	15	25,8 km (uitgaande van een strook van 6 meter is dit een oppervlakte van 15,48 ha)	€ 28.096* *bedrag (€ 1815) x ha (per jaar) (bedrag is gebaseerd op een beheersvergoeding vergelijkbaar pakket bij ANV Lege Midden)
	Ja, compensatie met behoud van mestplaatsingsruimte	11	13,7 km (uitgaande van een strook van 6 meter is dit een oppervlakte van 8,22 ha)	€ 14.919* *bedrag (€ 1815) x ha (per jaar) (bedrag is gebaseerd op een beheersvergoeding vergelijkbaar pakket bij ANV Lege Midden)
	Interesse in bloemblokken: Langs wandel- en Fietspaden	46	10,8 km (uitgaande van een strook van 6 meter is dit een oppervlakte van 6,48 ha)	€ 22.680**
	In overhoeken en bij boerderijen		6,7 ha	€ 23.450** -----+ € 89.145 **bedrag (€ 3500) x ha (per jaar)

Experimenten, interesse in deelname aan pilots

In de vragenlijst zijn drie experimenten benoemd waarvoor pilots uitgevoerd zouden kunnen worden. Gevraagd is of de pilot nuttig gevonden wordt en of men mee zou willen doen. De getallen zijn het aantal boeren dat interesse heeft.

experiment	nuttig	meedoen
Fosfor uit onderwaterbodems	61	47
Inzet op bodemverbetering	61	49
Kleinschalig waterbeheer door boeren zelf	52	45

Interesse in extensivering en kavelruil

Er is gevraagd wie interesse heeft in extensivering als meer grond beschikbaar komt en wie interesse heeft in kavelruil. De getallen zijn het aantal boeren dat interesse heeft.

Interesse in	aantal
Extensivering bij meer grond	52
Kavelruil	31

COLOFON

Initiatiefnemers gebiedsaanbod:

de besturen van de Natuerkoöperaasje
Baarderadiel en ANV Oer de Wjuk

Leden voorbereidingsgroep:

Skelte Brouwers, Thom Miedema, Simon de Winter,
Pieter Zondervan

Leden Strategiegroep:

Aise Bouma, Jehannes Fopma, Marten de Jong,
Ale Kundersma, Menno Okkema, Tjalling Rodenhuis,
Gabe Schaaf, Pier Swierstra, Pier de Vries,
Johannes Wassenaar, Jan Woudstra

Mozaïekregisseurs werkgebied Baarderadiel:

Fré Vellinga, Johannes van Stralen, Thom Miedema

Opstellen en uitvoeren vragenlijst:

CAZEMIER projectmanagement, Tineke Cazemier

Schrijvers Gebiedsaanbod:

Tineke Cazemier en Hanny Stijnen

Kaartjes ontwikkeling agrarisch natuurbeheer:

Johannes van Stralen

Overige kaartjes:

Provincie Fryslân, Eelke Zijlstra

Vormgeving en Opmaak:

Studio Haaima, Annemarijke Haaima

Foto omslag:

Johannes van Stralen .

Overige foto's, voor zover bekend:

Skelte Brouwers en Simon de Winter

Website: www.natuerkooperaasjebaarderadiel.nl

Natuerkoöperaasje
Baarderadiel

Vereniging voor agrarisch natuurbeheer **OER DE WJUK**

Mede mogelijk gemaakt met subsidie van:

